

Ендре ДАДІ

ВИБРАНІ ПОЕЗІЇ



Ендре АДІ

ВИБРАНІ ПОЕЗІЇ

З угорської

Київ
Видавництво художньої
літератури «Дніпро»
1977

И(Угор)
А30

Ендре Аді (1877—1919) —
видатний угорський поет,
ім'я якого поруч з іменем Шандора Петефі
та співця угорського пролетаріату Аттіли Йожефа
посідає почесне місце
в демократичній революційній поезії.
Творчість Ендре Аді є прекрасною самобутньою
сторінкою в скарбниці світової лірики.

Упорядкування, вступна стаття та примітки
КІРИ ШАХОВОЇ

Перекладено за виданням:
ADY ENDRE ÖSZES VERSEI.
Kiad. Kockás Sándor, Krajkó András.
I—II. Budapest.
Magyar Klasszikusok. 1962.

А $\frac{70404-152}{M205(04)-77}$ 147—77

© Видавництво «Дніпро», 1977.

ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ ЕНДРЕ АДІ

Угорщину часто називають країною поетів. І це правда. Вона щедро обдарована видатними, талановитими і навіть геніальними майстрами поетичного слова. Твори Вітезя Міхая Чоконаї, Ференца Кельчеї, Мігая Верешмарті, Яноша Араня, Яноша Вайди по праву увійшли до скарбниці не лише угорської, а й світової літератури, вписали в грандіозну книгу художньої творчості людства свої самобутні прекрасні сторінки.

Але найбільшими поетами країни вважають трьох митців-революціонерів, натхненних спільним для них високим почуттям: «Свобода і любов п'янять одним бажанням. Я за любов оддам життя у цвіті раннім, а для свободи я пожертвую й коханням» *. Імена цих поетів — Шандор Петефі, Ендре Аді і Аттіла Йожеф.

Від великого Петефі естафета демократичної й революційної поезії перейшла до Аді, а від нього — до співця угорського пролетаріату Аттіли Йожефа. Їхніми нащадками, продовжувачами їхньої справи ми називаємо кращих творців літератури Угорської Народної Республіки.

* Шандор Петефі, «Свобода і любов...». Переклад Л. Первомайського.

Ендре Аді народився 22 листопада 1877 року в селі Ерміндсенті. Його мати, Марія Пастор, була дочкою реформатського священника, якому згодом довелося працювати економом у маєтку, шляховим майстром. Батько, Лерінц Аді, хоч і походив з одного з найстаріших шляхетних родів, жив як простий селянин, порався у своєму невеличкому господарстві. Таких збіднілих дворян в Угорщині іронічно називали «семисливними», тобто власниками лише семи сливових дерев. В одній з численних автобіографій Аді писав, що його рід уже в сиву давнину втратив маєтне і знатне становище, «серед нас мало було заможних панів-землевласників, і навпаки — багато «личакових» шляхтичів, які мало чим різнилися від кріпаків».

У сільській хаті під очеретяною стріхою провів майбутній поет дитячі роки, з сільськими хлопцями товаришував, знав важке життя безземельної бідноти, бачив темряву, забобони і хвороби, в яких животіла більшість угорських селян.

Саме через цю близькість і тяжіння до народу його мова увібрала в себе все багатство мови народної. Розцвітілася такими словами, виразами, ідіомами, які рідко або й зовсім не вживалися до нього в літературі. За багатством лексичних засобів поезія Аді, мабуть, найближча до художнього словника великого попередника — чарівника мови — Яноша Араня. Творчість Аді якнайтісніше пов'язана з фольклорними традиціями. Сотні фольклорних образів живуть в його поезіях, становлячи одну з яскравих і характерних рис стилю. Широке використання народної поетичної символіки, казко-

вих образів-метафор, насиченість віршів реаліями угорського життя, національної історії, сільського побуту — створюють неповторну своєрідність цього найбільшого з угорських поетів першої половини ХХ століття, але при цьому й надзвичайно ускладнюють переклад: без докладних коментарів деякі з поезій не зрозумілі для іноземних читачів.

Спочатку малий Ендре ходив до школи в рідному селі, а потім, коли йому ще не виповнилося одинадцять років, батько відвіз хлопчика у піаристську гімназію в сусіднє містечко Надь-Карой, де віками володарювали магнати з найбагатшої угорської аристократичної родини графів Карої. Сім'я Аді була побожна, з діда-прадіда кальвіністська (в Угорщині кальвіністська церква відрізнялася меншою ортодоксальністю і більшим демократизмом від католицької), тож у старші класи хлопець ходив у місті Зілах в так звану кальвіністську вищу школу, яку закінчив 1896 року. У своїх віршах Аді не раз виступає як віруюча людина. Але в його далекій від будь-яких релігійних канонів бунтівній вірі примхливо сполучаються риси суворого кальвінізму з поганським життєлюбством, звучить голос єретика-проповідника, що картає багатих і можновладних; поступово зростають сумніви у справедливості й милосерді божім аж до грізних інвектив, адресованих жорстокому богові-тирану, до відверто атеїстичних думок. Щодо церкви, то вже в молоді роки Аді виступає як гострий критик клерикальної реакції. Антицерковна спрямованість перших його статей знаходить своє продовження у поетичних творах. Вона зробила Аді для угорських священників усіх мастей

найзапеклішим і найненависнішим ворогом, з яким вони всіма засобами боролися й за життя поета, й після його смерті.

В зілахській школі вперше яскраво виявився нахил юнака до художньої творчості — він пише вірші, прозу, редагує рукописний журнал «Юність».

1896 року Аді за бажанням батька, що мріяв дати сину юридичну освіту, починає навчання у вищій школі в Дебрецені, який тоді називали в Угорщині кальвіністським Римом. Заможне місто, схоже на величезне село, з невисихаючою грязюкою на широкій, небрукованій центральній вулиці, де щороку відбувалися найбільші в країні торги худобою, колись давало притулок великому поету-лірику Вітезю Міхаю Чоконаї. Тут він народився у 1773 році, тут вчився у найстарішій кальвіністській колегії, почав писати вірші, тут його й поховали ще зовсім молодого — 32-річного — на тихому цвинтарі на околиці.

Не раз бував у Дебрецені і Шандор Петефі. Він не любив провінціальний дух ситого і байдужого міста, в якому ледь не помер з голоду, самотній, хворий. Але саме у страшну дебреценську зиму 1843 року молодий актор Петефі написав ті вірші, які склали його першу збірку, що уславила ім'я автора. Аді був третім великим угорським поетом, творчість якого (принаймні її початок) пов'язана з містом на степовій рівнині Альфельду. Він вів свій родовід від Чоконаї і Петефі, відчував органічну спорідненість з ними, обом присвятив рядки віршів і прози, що свідчило про справжнє розуміння сутності їхньої демократичної, гуманістичної, рево-

люційної формою і змістом поезії. Він наслідував цих поетів, переважно в ранніх віршах, але зв'язок його з Петефі полягав не в наслідуванні, був значно серйознішим і принциповішим.

Якоюсь дивною аберацією здається те, що навіть деякі прогресивні критики протиставляли «складного і трагічного» Аді «простому й ясному» Петефі, за зовнішніми ознаками відмінності, за цілком природною неповторною оригінальністю кожного з поетів, не помічаючи найсуттєвішого, що їх об'єднує. Жоден з цих ліриків, трагічно сприймаючи суперечності свого часу й суспільства, не робив песимістичних висновків, безнадійних прогнозів на майбутнє. Обидва вірили в свій народ, в його сили, в те, що під червоними прапорами революції він завоює кращу долю. Обидва були — кожний для своєї доби — сміливими новаторами, які оновили мову поезії, відкрили нові теми, нові шляхи пошуків і розвитку літератури. Обидва були найтісніше зв'язані з угорською реальністю, з життям народу, ставили проблеми, які вимагали негайного вирішення в інтересах трудящої більшості. Вони з болісною гостротою відчували кризисний характер своєї доби, наближення могутніх історичних катаклізмів, пророкували близькі докорінні зміни, нечувані грози, небачені спалахи. Обидва нетерпляче чекали від демократичної революції великих перемін на краще, оспівували і квапили її прихід. І Петефі, і Аді були послідовними й непримиренними у боротьбі проти гніту, насильства, несправедливості, духовної ницості. Справжні патріоти, вони не визнавали можливості щастя своєї вітчизни, купленого ціною страждань і поневолення ін-

ших народів. Їм була чужа і ненависна націоналістична обмеженість, будь-які прояви шовіністської пихи і зверхності. Вони любили батьківщину, але гіркою, вимогливою, зрячою любов'ю, від якої не може сховатися все недостойне, рутинне, хворобливе в житті власного народу, все, що вимагає критки і кардинального лікування.

Їхня місія, як поетів і громадян, була однакова: з революційним запалом і глибокою правдивістю вони змалювали образи сучасників, рідної землі, напружений пульс якої відчували всім серцем, як і належить сиnam народу.

Мабуть, саме внутрішня близькість Аді до Петефі, розуміння ним найглибших основ, коренів поезії великого революціонера й демократа зробили такою переконливою і щирою статтю «Петефі не примирюється» (1910). Ця стаття вчила активному, пристрасному ставленню до великої спадщини революційної літератури минулого. Аді слушно вказував, що найкраще проти всіх реакціонерів, фальсифікаторів його творчості бореться сам Петефі: «Петефі не примирявся, Петефі не примирюється, Петефі належить революції...» Цими словами, тільки поставивши замість імені Петефі ім'я Аді, закінчує найкращу угорську біографію поета його друг Дьйордь Белені. Це ще одне свідчення духовної спорідненості двох художників, революціонерів, надійне і чесне свідчення людини, яка в найважливіші моменти життя була поряд з Аді, знала його думки й почуття.

Отже, початок творчого шляху Аді Ендре припадає на час перебування в Дебрецені. Це місто було відоме не лише своїми ярмарками, де продавали найжирніших

свиней, а їй пишалось славою осередка науки, до якого з'їжджалися на навчання юнаки з усієї Угорщини. У студентському середовищі панували досить вільні звичаї, стилізовані під легенди про богемне життя Чоконаї — співця кохання й вина. Темпераментний, запальний, легковажний Аді, гарний, як молодий демон, із своїми чорними й сумними очима, одразу опинився в центрі уваги веселого товариства, що любило гучні бенкети, жарти. Він рідко з'являвся на лекціях з юриспруденції, але не витрачав, на щастя, свій час лише на розваги, досить активно виступаючи як журналіст у місцевій пресі. В дебреценських газетах з'являються його вірші, фейлетони, критичні статті. Навесні 1899 року саме в Дебрецені виходить друком перша поетична збірка Аді під скромною назвою «Вірші».

Ця лірична збірка свідчила про певні поетичні здібності юнака, але вся ще була в річищі традиційної для стількох молодих поетів тематики — розчарування в коханні, розлука, втома від життя, сум, розбиті надії і мрії, завчасне старіння душі і передчуття близької смерті. І в образах, і в характері версифікації мало оригінального, постійно зустрічаються ремінісценції з молодого Гейне чи молодого Петефі, попередників-романтиків. Коло вражень ще вузьке, образи часто банальні, стерті: солодкі мрії, застигле серце, зів'яла троянда, сумна осінь, зламане життя тощо. Юнак йде не від сильних особистих переживань, а від літературних зразків. У віршах він здається навіть молодшим за свої 22 роки, за свій дійсний життєвий досвід. Що це саме так, свідчать його журналістські виступи, значно цікавіші за думками

й стилістикою, сповнені запалу й бойовитості. В одній з статей Аді пише: «Що роблять всі. Народжуються, їдять, п'ють, грають, плодяться, фантазують і вмирають. А донкіхоти! Борються, палають вогнем думки, творять — і вмирають від голоду...» І, попри це, Аді закликає обрати високу долю Дон Кіхота. Аді пише про своє покликання боротися пером «за кращий справедливий світ, за переможний рух уперед... за правду», твердить, що «більше, ніж будь-коли, вірить тепер у життя». У статтях дебреценського періоду, як і в наступні роки, Аді виступає як вдумливий і гарячий критик угорської дійсності — буржуазної лжедемократії та псевдопрогресу, провінціальності в усіх галузях суспільного життя, зокрема культурної відсталості, і передусім страшного соціального та економічного гніту Австро-Угорщини, від якого страждають і передові митці, і безправні, темні мужики (статті «Чорний травень», «Бруд», «Селянська трагедія» та інші).

В тому ж 1899 році, коли вийшла збірка «Вірші», молодий журналіст на запрошення газети «Сабадшаг» («Свобода»), органу правлячої партії, переїздить в місто Надьварад. Хоч місто було меншим за Дебрецен, життя у цьому торговельному і промисловому центрі, що швидко зростав, йшло в іншому — жвавішому й напруженішому темпі.

Аді прилучився до кіл ліберальної та радикальної інтелігенції, яка намагалася духовно не відставати від передових людей великих капіталістичних країн Європи. Серед надьварадських прогресистів Аді знайшов друзів та однодумців, журналістів і літераторів, критично на-

строєних до пануючих порядків. Вони захоплювалися новими ідеями, що доходили до маленького Надьварада з великих столиць, передусім з Парижа, слідкували за новинками зарубіжної художньої літератури і публіцистики. Аді знайомиться з творами популярних буржуазних філософів, зокрема Шопенгауера і Ніцше. Праці останнього молодий угорець, як уже багато представників його генерації, читав уважно, це помітно навіть по деяких образних перегуках, але сутність ніцшеанства була прямо протилежна світосприйняттю Аді, який не протиставляв себе «натовпу, черні», а прагнув служити суспільству, ідеям добра і справедливості для всіх.

Дуже важливим для подальшого розвитку світогляду письменника було його знайомство з деякими творами Маркса, які він читає в Надьвараді, знайомство з діяльністю угорських соціал-демократів.

Відомий радянський дослідник творчості Аді Олег Россіанов зауважує: «Надьварад був для Аді часом швидкого, але складного внутрішнього росту, не теплицею, а справжнім тиглем, у якому виплавлувалися талант і світогляд. Дійсне значення Надьварада якраз у тому, що він не лише вирвав його з феодального застою, а й занурив у глибину буржуазних суперечностей, що народжувалися».

Навесні 1901 року Аді переходить до редакції опозиційного «Надьвараді напло» («Надьварадського вісника»), де він може значно вільніше виголошувати свої думки. Вільніше, але не вільно. За статтю «Мала прогулянка», спрямовану проти клерикалів, його притягли до суду, і він відсидів у тюрмі три доби. Ще мало кому

відомий як поет, він стає публіцистом, до голосу якого прислухаються в країні. Спочатку ідеї Аді не виходять за межі буржуазно-прогресивних, але швидко він розриває пута ліберальних ідей. Тон його статей, їх бойовий запал, критичний пафос, ненависть, з якою він пише про одвічну відсталість напівфеодальної Угорщини, про справжній «ідеал» доби — гроші, про приниженість і несвободу творчої інтелігенції, про духовних ретроградів — ідеологів реакції тощо,— все було свідченням стрімкого розвитку в радикальному напрямку, сміливості і відповідального ставлення до свого обов'язку журналіста.

Як співробітник «Надьвараді напло» Аді атакує керівних діячів ліберальної партії, аж до голови уряду включно, за їх демагогію й лицемірство, викриває їх прямий зв'язок з земельними магнатами і клерикалами. З величезною силою гніву бореться він проти будь-яких проявів расизму, шовіністичного чаду, націоналістичного фарисейства, «патріотичного» морального опіуму: «якщо в Угорщині... патріотично лаяти німця, серба, румуна і словака, я — не патріот і урочисто про це заявляю». Аді зауважує, що угорський лібералізм перетворився на консерватизм і країні потрібна «сильна радикальна, демократична течія». В його журналістських виступах все частіше, все сильніше звучать слова про стражденну долю народу, про необхідність кардинальних змін. Він звертається до революційного досвіду минулих поколінь, до героїв і мучеників народної свободи, спирається на революційно-демократичні ідеї Шандора Петефі і Міхая Танчича. «Треба розраховатися з першим станом,

з другим і третім. Одним ударом покінчити з привілеями, рангами, первісною грубістю, духівництвом, аристократією і кровопивцею капіталом» («Nostra res aqituz», 1903). З констатації того факту, що «кількасот тисяч привласнили собі всю країну, а багатомільйонний народ — безправний раб», Аді приходять до висновку: «Революція. Воістину вона не неможлива...» (ст. «Революція»). З пильною увагою письменник стежить за діяльністю соціал-демократичних партій в Угорщині і в інших країнах, все більше цікавиться настроями робітників. Він шукає прикладів бунтівних виступів проти реакції і гніту: «Кинджал простромлює дрягле короноване тіло... Російський офіцер відкидає зброю, відмовляючись стріляти у грізний натовп нігілістів... Світ горить у лихоманці. Життя вирує подіями. Космос борсається у родових потугах» (ст. «Світ горить у лихоманці»). Але активність Аді виявляється не лише в журналістській діяльності, він бере участь у радикальних маніфестаціях, організації міських прогресивних заходів. В реакційній газеті в'їдливо іронізують: «Пан Аді — народний вождь?»

Народним вождем молодий публіцист не був, але він був справді близький до народу, виступав як захисник гноблених. В ці перші роки нового століття склався його демократичний світогляд.

Тим часом Аді пробує себе і як драматург. Його одноактну п'єсу «В ательє» про важке життя журналістів-поденників ставить театр ім. Сіглігеті. Восени 1903 року з'явилася друга збірка віршів поета «Ще раз». До певної міри вона продовжувала першу, але була різкішою, сміливішою. В деяких творах звучав бунтівний виклик

застиглому, консервативному суспільству, неприйняття сірого болотяного існування, яке поет мріє зруйнувати. Виникають характерні для зрілого Аді контрастні образи, романтично яскраве протиставлення життя і животіння, боротьби і ситого пристосування, трясовиння у глухому тумані й вулкану, що дихає полум'ям, старої коричневої ночі і світання, яке розпорює темряву і холод. поезії із збірки «Ще раз», які відбивали нові ідеї, нове світосприймання у різких зіткненнях образів, гострих, чітких ритмах, автор пізніше включить у свою третю книгу «Нові вірші» (1906), що поклала початок його великій славі. Це такі поезії, як «Фантом», «Цілушки», «Болото», «Дама сліз» тощо.

В останній з названих — «Дамі сліз» — зазвучала тема, якій судилося стати в ліриці наступних років однією з найважливіших. Це була тема кохання до жінки, що з нею Аді познайомився в Надьвараді навесні того ж 1903 року, жінки, яка майже десятиліття була його музою, щастям і мукою, невід'ємною частиною його життя. Звали її Адель Брюль, та в угорську і світову поезію вона увійшла як Леда (анаграма її справжнього імені — Адель). Вона походила з заможної культурної буржуазної родини, була трохи старшою за Аді, в Надьварад приїхала з Парижа, де жила із своїм чоловіком — комерсантом Еденом Діоші. Подружнє життя Аделі не було щасливим. Її чоловік, ділок з досить темною і плутаною біографією, був значно нижчий за неї духовно. Спочатку Діоші жили на Балканах, потім доля привела їх до Парижа.

Гарна молода жінка, оригінальна в усьому — думках,

поведінці, вбранні,— смілива і не залежна від багатьох передсудів свого середовища, «парижанка» викликала до себе в провінціальному Надьвараді неабиякий інтерес. Зустріч Аді з його Ледою була для нього переломним моментом у житті й творчості. Кохання, що спалахнуло, мало в собі щось від закономірності, неминучості. Воно вивільнило в поеті бурю почуттів, сповнило його лірику емоційною правдою, драматизмом живих пристрастей, складністю і багатогранністю глибоких, тонких, болючих переживань. Про своє справжнє велике й трагічне кохання Аді заговорив з нечуваною відвертістю, оголеною щирістю. Він розповів про його злети і сумні падіння, довіру й гірку тривогу, ніжність і брутальність, пройняту мукою, щасливу повноту почуття й хворобливий неспокій, напруження, відчай. Радощі й страждання, шукання духовної близькості й розпач від того, що мрія про повне порозуміння з коханою не може здійснитися,— все це бринить, б'ється, кричить, стогне, спливає кров'ю в любовних циклах, присвячених Леді. Їх можна назвати справжнім великим романом у віршах про кохання двох складних, яскравих, вразливих і пристрасних людей, які прагнули щастя, та дуже часто завдавали одне одному прикрощів і страждання.

Адель Брюль прилучила Аді до передової, прогресивної культури, відкрила йому новий світ думок і почувань. Вона покликала його за собою. З січня 1904 року поет майже рік прожив у столиці Франції, побував на півдні країни. На батьківщині Бальзака й Стендаля, Золя й Франса, Гюго й Бодлера його цікавило все — політика, соціальне життя, філософія й поезія. В наступні роки

поет неодноразово приїздив до Франції, надовго лишався там. Приходило справжнє глибоке розуміння подій, людей.

Аді рвався в Париж як у місто Великої революції 1789 року, місто Комуни, центр сучасної культури. Але вже у перших статтях, які він надсилав до Будапешта, з'являються гостро критичні спостереження над французькою буржуазною демократією. Загальний вираз вони знайдуть у статті «Нехороші люди» (1906): «Третя Французька республіка не здійснила жодної з надій, що їх на неї покладали». В багатьох публіцистичних творах Аді виявляє велику проникливість, з демократичних і гуманістичних позицій розглядаючи явища декадансу в мистецтві та літературі, дає саркастично-влучні оцінки «мудрецю французької реакції», письменникові-шовіністу Морісу Барресу, літературному «корсару», співцю колоніальної екзотики П'єру Лоті, «доброму буржуа», неоромантику Едмону Ростану. В своїй критиці, неприйнятті войовничо-реакційного або занепадницьки-естетського мистецтва угорський письменник близький до Анатолія Франса й Ромена Роллана.

За спогадами Белені, в перший приїзд Аді до Франції коло його паризьких знайомств було вузьке. Гордий і бідний, до того ж скутий у розмовній французькій мові, поет проводив час здебільшого у товаристві угорських земляків, у родині Діюші. Він дуже багато читав, а то й просто блукав по Парижу. На Аді впливала особлива атмосфера міста, його старовинних вулиць, вируючих життям бульварів, прекрасних романтичних парків. Він дивиться в бузкових присмерках на води



Аді Лерінцне (Марія Пастор) —
мати поета



Лерінц Аді — батько поета

Сени, прислухається до шурхоту листя осінніх платанів, п'є вино в дешевих ресторанчиках, оглядається на чарівних парижанок. Париж знайшов у ньому оригінального й ніжного співця. До найкращих паризьких творів поета належать такі вірші, як «Була в Парижі осінь», «Вечір в Буа», «Східний вокзал», «На березі Сени». Він перекладає Бодлера, присвячує сонет Верлену.

Але далеко від батьківщини у великій сяючій вогнями французькій столиці — «місті світла» — Аді подумки весь час повертається до рідного краю, сумує за ним, пише про угорську землю. Можна сказати, що перебування у Франції дало поетові можливість побачити на відстані, з урахуванням історичної перспективи справи вітчизни й одночасно глибше відчути свій кровний зв'язок з нею, свою причетність до всього, що відбувається в Угорщині.

Повернувшись на батьківщину, Аді оселяється в Будапешті, працює в столичній пресі, виступає з численними публікаціями віршів. Йде 1905 рік. Поет планує поїхати до Петербурга. Цьому задуму не судилося здійснитися. Але події першої революції органічно входять у творчість Аді. Ще юнаком він познайомився з творами російських письменників, зокрема Пушкіна, Толстого, Горького. 1899 року написав вірш «Пушкін». На початку нового століття він постійно звертається до далекої, величезної слов'янської країни, якій пророкує славне майбутнє, в якій бачить нестримний порив до оновлення, жагу революційної боротьби. У 1905 році він пише: «У державі царя щонайменше сто двадцять мільйонів знедолених волають до неба. Там начебто тужають муки всього людства». Навіть після придушення

повстання в Москві Аді не втратив віри в остаточну перемогу революційного народу Росії: «Пролетаріат всього світу готувався відзначити день 22 січня. Готувався вшанувати революційну Москву. Свято доведеться відкласти. Та відкласти тимчасово, немає сумнівів,— лише тимчасово» (ст. «Жереб Москви»). Статті Аді, якими він оперативно й з запалом відгукнувся на революцію 1905 року, сповнені оптимізму, віри в народні маси: «Пролетаріат повернув народ народіві... Народ повстав і перетворює світ». В них численні свідчення глибокої обізнаності автора з фактами, реаліями російського життя. Революційна практика Росії не просто надихає Аді на яскраві, ідейно значні твори, вона дає те, чого так бракувало угорському поетові в дійсності рідної країни — переконливу конкретність пролетарської боротьби, реальність дій організованого народу. Правда факту набуває в публіцистиці Аді високого звучання завдяки піднесеній романтичній образності, незвичайній урочистій лексиці, емоційній насиченості й схвильованості, особистій інтонації. В поезії з'являються символи революції. «Червона колісниця на морі», «Червона зірка» — вже самі назви віршів передають цю полум'яну символіку.

Видатний угорський літературознавець Антал Серб, говорячи про те, чим була поезія Аді для угорської літератури, вдається до виразної метафори. Він згадує фантастичний роман Мора Йокаї, в якому розповідається, як камінчик, що випадково впав у підземне озеро, викликав бурхливий процес кристалізації, перетворивши мертву рідину в могутні базальтові брили, що звелись

у височінь. Таким величезної сили каталізатором була третя збірка Аді «Нові вірші». Вплив її на тодішню угорську поезію дуже відчутний.

Збірка складалася з тематичних циклів — «Псалми дами Леди», «Угорський пар», «Співучий Париж», «Мандрівник незайманих верховин». І для наступних книг віршів стане характерною ця циклічність, продуманість архітектоніки, коли в кожного вірша є своє абсолютно точно визначене місце, звучання окремих частин підпорядковане симфонії цілого. Всередині кожного циклу — свій сюжет, розвиток теми, драматична колізія, зіткнення суперечностей. В кожному — багатобарвне і дуже складне життя, безборонно відкрите читачеві, щире і беззахисне у цій своїй відвертості. Перше, що вражає у «Нових віршах», це їх поліфонічність — тематична, образна, емоційна, мелодійна, ритмічна. Це не поетична країна, а поетичний космос. Від суворого кредо поета у вірші «Я — Гога і Магога син», з його мужньою постаттю співця-мученика, складною системою метафор з історії Угорщини та біблійних, — до палаючих нестримною пристрасстю або прозоро-ніжних поезій, присвячених Леді. Від похмурих і диких або сатирично-гротескних символів відсталого буржуазно-поміщицької країни («Угорський пар», «Видіння на болоті») до пронизливо особистого настрою «Вечора в Буа». Від жорстокого нерівного двобою з свиноголовим великим паном капіталом («Боротьба з вельможею») до революційних прозрінь «Червоної колісниці на морі» — такий діапазон третьої книги поета. Інтенсивності почуттів відповідала насиченість барв, густота романтично-яскравих об-

разів, коли майже кожний рядок розгортається в картину, вимагає від читача емоційного напруження. Звичайний римований ямб змінюється примхливими ритмами білого вірша, форми угорської фольклорної строфи — класичною карбованістю сонета. Монотонні довгі рядки, що мов хвилі напливають один по одному, розмірено і невпинно, поступаються місцем лаконічним строфам з трьох-чотирьох рядків, різких, коротких, начебто обірваних останнім енергійним рядком-словом. Здається, що з багатої саме довгими і складними словами угорської мови Аді відбирає найкоротші, щоб довести рядок до граничної образно-ідейної напруги. В мові поета щедро розсипані художньо місткі дієслова чи прикметники, часто вжиті в такому значенні, коли виразно розкривається їхня первісна образна сутність і вони звучать свіжо, як слова, щойно народжені, викликають повінь асоціацій. Аді утворює багато неологізмів і поряд з цим осучаснює прадавні архаїчні слова, вживає слова біблійної лексики і вуличне аргю, лексику вроду чисту, високу і знижено побутову.

Найприкметнішою особливістю художнього мислення поета є його своєрідна метафоричність. Багато його віршів — це розгорнуті в картину, драматичну історію метафори. Соціальні, політичні, моральні явища й процеси, людські почуття матеріалізуються в зримі образи картини іншого змістовного ряду, які стають зоровою й чуттєвою квінтесенцією того, про що хоче сказати поет, набуваючи могутньої виразності, сугестивної сили. Він часто вдається до перебільшення, гротескно-сатиричного загострення, фантастики. Всі дослідники під-

кресливали своєрідну романтичність його метафор, маючи на увазі передусім їхню яскраву гіперболічність, масштабність, навіть казковість. «Колосально зростала експресивність та емоційно-філософська місткість образу, що стало новим художнім словом Аді в угорській поезії. Але виникла і певна «незрозумілість», що залежала не лише від новизни, а й від самої суб'єктивності поетичного образу»,— пише про символи-метафори Аді О. Россіянов.

Розвиток символіки в поезії Аді йде шляхом все більшої насиченості образу реалістичним змістом, його все більшої ясності, прозорості, конкретності. Що не означає, звісно, спрощення, зведення змістовної багатшаровості до однозначності. Його символи-метафори залишаються панорамічними й напрочуд пластичними картинами, але набувають більшої ідейної чіткості. Порівняймо хоча б знаменитий ліричний вірш, рідкісної, навіть як на Аді, експресивної сили, «Чорний рояль» (1906), з його загадковою символікою, яку можна тлумачити вельми широко й довільно, й не менш знамениті, але ясніші за думкою ліричні шедеври того ж метафоричного плану «Продається корабель», «Далекі вози» (1910).

Все, про що йшлося вище,— характерні особливості не лише «Нових віршів», а й поетичної творчості наступного десятиліття взагалі. Від збірки до збірки розвиваються основні теми поезії Аді, вдосконалюються, доповнюються, збагачуються новими мотивами.

В 1905—1907 роках Аді знову приїхав у Париж вже у всеозброєнні поетичної майстерності і політичного

досвіду, набутого в активній публіцистичній діяльності в роки російської революції. Значний вплив має на нього в цей час творчість Анатолія Франса, його громадянська позиція, послідовна мужня боротьба проти французької реакції. Праці Франса сприяють поглибленню інтересу угорця до історії. Аді все більше цікавиться соціалістичним рухом у Франції, зустрічається з колишнім комунаром знаменитим Жаном Аллеманем, в якому бачить справжнього героя, втілення революції: «Жан Аллемань дав мені вперше відчуття, як прекрасно бути людиною. Не Анатоль Франс, не Роден, не Ру. А Аллемань — цей друкар, цей діяч, цей революціонер».

1907 року Аді пішов з газети «Будапешті напло» і на деякий час залишився не лише без трибуни, а й без засобів до існування. Але через рік такою трибуною стає для нього новий журнал «Нюгат» («Захід»), найрадикальніший з літературних органів Угорщини, на чолі якого стали відомі прогресивні літератори і критики. Аді був значно лівішим за інших діячів «Нюгата», багато в чому вони не розуміли великого поета, але віддавали належне його таланту, вважали вождем передового загону молодих письменників, палко виступали на захист від постійних запеклих і брутальних наскоків реакції, яка теж розуміла значення Аді й намагалась дискредитувати поета, знищити його революційний вплив. В цей час Аді починає друкуватися не лише в «Нюгаті», а й в органах соціал-демократичної преси, посилюється вплив його поезії на передових робітників та інтелігентів. Він багато виступає як публіцист, пише новели. Щороку, починаючи з 1906 по 1912-й, виходять нові книжки його віршів. Аді

завершує роман у віршах «Маргіта хоче жити». Працює надзвичайно інтенсивно, живе в бурхливому темпі, ніби сили його безмежні. І це в той час, як хвороба, ознаки якої з'явилися ще в 1904 році, загрозливо й невблаганно руйнує його організм. Часто доводиться лікуватися в санаторіях, нервовий стан погіршується, приходять сумні й тверезі думки про близьку смерть. Тема смерті не як данина декадентським настроям, а як трагічне відчуття реальної небезпеки, близького її подиху, проходить майже через усі зрілі поетичні збірки Аді. Але всупереч трагічним настроям поет оспівує красу і повноту життя, твердить, що буде жити в серцях молодих, не скоряється.

Якщо між ранньою публіцистикою Аді та його першими поетичними збірками був певний ідейний розрив: публіцистика була соціально і політично значнішою, революційнішою,— то наприкінці дев'ятисотих років ця розбіжність зникає. Тема народної революційної боротьби широко й повно входить і в поезію. Вона звучить не лише в таких спеціально їй присвячених циклах, як «Пісня вулиць» (1908) або «Праведники Майбуття» (1909) — саме так Аді називав пролетарів,— а й у віршах патріотичних, поезіях про себе, про покликання поета, про кохання. Вона стає наскрізною, часто визначає настрій, образну систему творів, які начебто з нею й не пов'язані.

Неминучість і необхідність революції була для поета ясною давно. Але він довго шукав ті сили, що були б здатні зламати стару будівлю феодально-капіталістичної Угорщини, збудувати нову й світлу щасливу батьківщи-

ну. Він розуміє, що національна буржуазія така ж егоїстична й безсила, як і буржуазія інших країн Європи, що буржуазна революція не може змінити життя угорських трудящих на краще. Йому, вихідцю з села, були найближчі селяни. Як про свого бунтівного предка пише Аді про героя селянської революційної війни 1514 року Дьєрдя Дожу, згадує народного месника Тамаша Есе, революційних демократів Петефі й Танчича, вбачаючи у цих історичних постатях позитивний бойовий приклад для своїх сучасників. Він змальовує нестерпну долю селянина («Стара Кун», «Като на месі», «На графському току»), пробуджує тим самим ненависть до панів і жагу помсти (в зображенні народного життя він близький до видатного демократичного письменника-реаліста Жигмонда Моріца, на це не раз звертали увагу угорські літературознавці-марксистки). Але попри всі свої симпатії до селян, поет розуміє все ясніше, що угорське селянство не може в існуючих умовах перемогти в революції, не має для здійснення такого історичного завдання ані достатніх сил, ані організованості. І погляд поета все частіше звертається до міського пролетаріату як вождя майбутньої боротьби («На землі Чак Мате», «Вірш пролетарського хлопця», «Новий привид», «Мчимо в революцію» та інші). Він бачить союзників у молоді («Урок з історії для юнаків», «В серцях молодих я живу»), закликає до братерського єднання всі народи («Пісня угорського яacobінця»). Аді був одним з найпослідовніших інтернаціоналістів в угорській літературі й журналістиці, і доказ цьому — десятки його творів.

Аді не став соціалістом, не був глибоким знавцем

марксизму, хоча його роботи свідчать про обізнаність з деякими творами Маркса, зокрема «Маніфестом Комуністичної партії» («Новий привид» та ін.), але в своєму розвитку він ішов до соціалізму, до все глибшого розуміння ролі робітничого класу...

Було б спрощенням не бачити суперечностей і в зрілій творчості Аді, песимізму деяких творів, мотивів розчарування, формальної ускладненості, яка іноді заважала віршам поета дійти до масового читача. У великій спадщині Аді не все рівноцінне з ідейно-художнього боку. Але переважає в його поезії живе й прогресивне, художньо довершене.

В останні роки життя невиліковно хворий поет мав мужність виступити проти імперіалістичної війни, піднести свій голос проти її винуватців. Один з небагатьох в Угорщині він пристрасно викривав шовіністичну кліку, що стояла при владі й штовхала народ на криваву бойню, закликав до миру й дружби, проголошував гасла гуманізму. Він не без підстав називав себе «людиною серед людоненависництва», як власний біль сприймав страждання людства на братовбивчій війні. В роки світового кривавого хаосу поет продовжує боротьбу. Його цькують ура-патріоти, старі й запеклі вороги з рядів шовіністів і клерикалів. Він не може через цензурні переслідування друкуватися, пише езоповою мовою. І все ж таки вірить, що «прийде час, і я скажу нещадні слова».

Аді дожив до днів буржуазної революції в Угорщині. Вмираючий, він не міг радіти тим знакам пошани, які йому виказували буржуазно-демократичні кола. Він не

бачив у цій революції омріяного нового дня, великого Завтра, Червоного сонця. Пролетарська революція здійснилася в Угорщині через неповних два місяці після смерті поета — 21 березня 1919 року (Аді помер 27 січня). Але влада Рад у країні проіснувала лише чотири місяці, пролетарська диктатура була повалена силами реакції, і запанував кривавий контрреволюційний терор, повернулася влада капіталістів та поміщиків.

Пророчі слова великого поета:

У мене доля — квітнуть без кінця,
З безсмертям вряд — моє життя іде.
Воно святе, як пам'ятник творця,
Воно — цвітіння вічне й молоде.
(«В серцях молодих я живу»),—

стали дійсністю після справжньої перемоги демократичних і революційних сил народу, після створення на землі Угорщини Угорської Народної Республіки, де поезія Ендре Аді знайшла всенародну любов і визнання.

Кіра Шахова

ΠΟΕΣΙΪ

**ІЗ ЗБІРКИ «НОВІ ВІРШІ»
(1906)**

Я — ГОГА І МАГОГА СИН

Я — Гога і Магога син, дарма
У двері стукаю — мовчать палати,
Та все-таки питаю нині вас,
Чи вільно під Карпатами ридати?

Верецьким шляхом я прийшов, мій слух
Наповнений ще праугорським співом,
Чи ж можна біля Девеня мені
Прорватися з нових пісень мотивом?

У вуха ви наллїть мені свинцю,
Хай стану я подібним до Вазула.
Топчіть мене, падлюки, щоб нових
Пісень життя моя душа не вчула.

Та все ж таки та пісня піднялась,—
Хай плач у неї в серці, в крилах — рана,
Хай проклинає Пустасер її,—
Вона нова, угорська, нездоланна!

СПІВЕЦЬ ГОРТОБАДІ

Жив хлопець-кун з великими очима,
Йому бажання не давали спать.
Він пас отару і пустився в мандри
Через рівнину славну Гортобадь.

Він завмирав, коли сідало сонце
Й скрадався присмерк в невеселий час,
Коли ж зростала в його серці квітка,—
Її отара знищувала враз.

Та без кінця він мріяв про чудове:
Про дівчину, про смерть і про вино.
І десь би, може, в іншій краї світу
Співець святий із нього б був давно.

Він похмурнів, як на овець дивився,
На голих і брудних товаришів,
У серці зразу пісня помирала:
Він лаявся тоді або свистів.

ПРОЩАННЯ З ПАНІ УДАЧЕЮ

Я не потрібен? Інших запросіть:
Тим часом віру й лютню я сховаю.
Я — та Удача?! Червонію вмить...
Хай ліпше нам ансамбль пейзажів заграє,
Діточків юних варто б запросити
Й молодиків з культурної еліти.
А в чому річ?
В мені, сказавши строго,
Немає сподівань на перемогу.
В ста варіантах подавав себе я,
Але душа втомилася від гриму.
Не буде з мене путнього лакея
З дражливими й жадобними очима.
За кусень хліба гризтися не хочу —
Погордливо огляну ваш шинок.
В старім пальті примружу зверхньо очі,
І — хай веде Удача вас в танок!
Нехай вона підморгує грайливо,
Хай істеричний танець з вами в'є.
Йдіть, покидьки!
Душа моя щаслива —
Вона без вас і поза вами є.

ДУШІ НА АРКАНІ

На полум'яну мою душу —
На скакуна злетів аркан.
Даремно я її, даремно
Хлистом до герцю спонукав.

Побачите в степу угорським —
У милі та крівці лошак,
Аркан порвіте — перед вами
Угорця зболена душа.



Хата батьків Ендре Аді
в Ерміндсенті



Адель (Брюль) Діоші —
Леда поезій Аді

ЖЕРТВА ХРИСТІВ

Сповнили реготом дивним і диким
Душу мою шумні хвилі на Ері.
Вірі поганській, бездумній химері
Сліпо душа моя вся піддалася.
З гамором, з гуком мене оточивши,
Світ кружеляв без ладу і без впину,
Я ж про Гармонію справжню, єдину
Мріяв, шукаючи всюди її.
Я народивсь Аполлоном селянським,
Дужим, могутнім, співучим, поганським,
Що вирішав би піснями й коханням
Справи життя аж до старості літ,
Та і потуга поганська і співи
В мене з душі вже не б'ють, як фонтани,
Вбили її мудреці християни,
Євангелісти й Христи.

УГОРСЬКИЙ ПАР

По рідній стороні блукаю.
Бур'ян піднявся аж до хмар.
Я впізнаю це дике поле,
Я впізнаю угорський пар.

Схилюся до землі святої —
Я чую — точить хтось її.
Дурман-трава навкруг висока,
Де ж ділись квіти і гаї?

Куди не глянь — картини дикі.
Я сон землі відчув на мить.
Давно засохлих квітів запах
Мене так лагідно п'янить.

Гнітюча тиша. Ліс і хащі.
Глухий бур'ян покрив мене.
І тільки іноді над паром
Зі сміхом вітер повійне.

Esaiás könyvének magyarázata

1. Szóval kiált én hozzáma
is az Úr: "vigyázz, mit mon-
dasz az éjszakáról, vigyázz, mit
mondasz az éjszakáról!" Ilyen
hiábavalóság hát az ember
isteni elméjének fényességét
hogy egy furakom alatt éj-
szaka lesz.

2. Kányorok kell még sir-
nia a zereket és geninöz
dobolsz vigasságának szüné.
sével a Földnek, megro-
molvnia a megerőtlenedniöt

Рукопис твору Аді
«На полях Книги Ісайї»,
спочатку забороненого цензурою.

ЦВИНТАР ДУШ

Земля ця — людських душ похмурий
цвинтар,
В осиротілих кипарисах цвинтар.
Отрутою зробилась ця земля,
Річками крові споконвіку змита.

Ті, що жили тут,— зроду не жили,
Великі тут ніколи не жили.
О марні, о безплідні поривання!
Щасливі, звідси вигнані колись.

Угорщина — скорботна ця рівнина,
Де віє смертю, мовчазна рівнина.
Їй стільки душ прокляття прокричало,
Загублених, убитих безневинно.

Щасливі ті, котрі тут не жили,—
Великі тут ніколи не жили.
О марні, о безплідні поривання!
Щасливі, звідси вигнані колись.

ВЕЧІР В БУА

Вкрив мою душу і душу Парижа
Вечір зажурений, тихий, музичний.
Ми заблудилися. Наша карета
Вибрала шлях помилковий, узбічний;
Ніби про нас вона і не гадає,
Ніби на нас вона і не зважає,—
Тягнеться, сунеться, плентає сонно.
Враз щось гримить і шумить вдалині,
Поміж дерев видно дальні вогні...
В душу ввіходить зажуреність ночі.
Пісню тихеньку візник нам буркоче.

Наче ми падаєм в ночі величчя,
В глиб дивовижних, безмежних світів,
Входим на землю нову, таємничу,
В дійсність нову ще не бачених днів.
Тіні блаженні мигтять перед нами.
Гей, візнику! Біла хатка нас жде,—
Їдь-но туди, до розкритої брами
В юність, в минуле життя молоде,—
Гей, я світліше життя там побачу!
Путь у новий Вавілон нас веде.
Пісню візник наш буркоче. Я плачу.

ЗІТХАННЯ НА СВІТАНКУ

О зорею вмитий,
Прекрасний світе!
Тіл, що спочивають,
Сон, лінива хтивість,
Втаєне, тепле,
В тисячах гніздечок
Місто щасливе.
О зорі звучання:
Музика сну живого,
Чар життя земного...
Отак гарно б жити!
Скільки щастя б'є...
А не твоє, ні.

Золото дзвенить,—
Та все не твоє.
Сила аж кипить,—
Та не твоя.
Скільки є жінок,—
І всі не твої.
Втіх пахкий вінок,—
І всі не твої.

Поривань вогонь,—
Та не твоїх,
Скільки є всього —
Доброго й злого,
Грішного й святого! —
Та все не твоє.

ВИДІННЯ НА БОЛОТІ

Ось тут—болота світ. Він сірий, примітивний.
Лихий цей світ. Туман спустився звивний.
Вічний туман наводить жах, мов спрут.
Між мешканців болота й я отут
Вичікую свого блискучого світанку.
Сумний туман наліг, лякає до останку,
Та прийде ранок у сліпий цей кут.

Серед жахів, між випарів жахливого
болота —
Все сірим тут стає серед болота-живоглота,
Та все ж душа моя світліша щогодинно,
Я кожну іскорку її шпурляю в жах

невпинно —
Палити цей туман, світити серед бруду,
Я з сірістю щодня затято битись буду.
Хай цей туман жаха важезний, наче олово,
Все ж висуваю я велику горду голову.

Світлолюдина я, хоча в туман захована,
Застійна воля я і думка ризикована.
Я — мешканців болота дивне диво —

Нехай це буде й чортове насіння.
Схилю я прапор в ту лиху хвилину,
В обійми кинуся, в її вогонь порину.
Помножаться на сто разів в мені
Болотом гнічені злютовані вогні.
Хай упаду я з сонячною раною,
Хай утоплюсь я з буйною коханою,
Що шалом ніжних рук трима мене в закові.
Топлюсь в обіймах. Гину од любові.

РОЗЛУЧЕНІ СЕРЦЯ

Сумне зітхання десь полине —
Й зітхне душа моя,
Десь чути сміх — і посміхнуся
Чутливим серцем я.
Десь гарно й весело живеться —
Я за дівчам лечу,
А десь — журба велика, — сили
Не маю для плачу.

Десь бути має серце хворе
Й нещасне, як моє,
Йому жадання невтоленне
Спочину не дає,
Обидва чують калатання,
Допоки прийде мить,
Щоб у нічній темноті нагло
Два серця зупинить.

БОРОТЬБА З ВЕЛЬМОЖЕЮ

Уб'є мене Вельможа свиноголавий,
Я знав, як тільки відвернусь, уб'є;
Він шкірив зуби і сидів закло
На золоті — беріг добро своє;
Я знав, як тільки відвернусь, уб'є.

Його бридке, свиноподібне тіло
Я гладив. Він тремтів, звивавсь, як змії.
«Дивись, хто я!» — звернувшись так
до нього,
Вікно зробив я в голові своїй,—
І він сміявся, вздрівши мозок мій.

(За дикого аванюриста, може,
Мене він мав). Я поклонивсь йому.
На березі Життя, що клекотало,
Були ми вдвох. Світ западав у тьму.
«Дай золото! Я й так його візьму!

Чекати більше я не маю сили!
Мене згубити може кожна мить,
Мене до розкошів, до насолоди
Таємне слово кличе, і щемить,
І спалить поклик той мене — ще мить!

Твоє спокійне серце, як залізом,
Покрилося щетиною, а я —
З відкритим серцем,— їсть його
і мучить
Життя й жадань незморна печія,—
Дай золото, бо гасне путь моя!

Моєї яхти — жде блакитне море,
Моїх наметів — поле запашне,
Чужий бальзам, чуже сяйливе сонце,
Чуже дівчатко з юності хмільне —
Всі ждуть мене, мене, мене, мене!

Все захлинається в мені, що нове,
Все дивне сходиться в моїм житті,
Мої численні сни — святе безладдя,
А в тебе сон — глуханора в куті,
Ну, розривай же груди золоті!»

Сумні й сліпі темноти нас накрили,
А я стогнав, немов під тягарем,
Незримі хвилі бігли і співали,—
Чи є вже в тебе золото? Ми ждем!
Ті співи хвиль пекли мене вогнем.

І ми зчепились. Береги тряслися.
Встромився я в його бридотну плоть,
І рвав, і скуб її, та все даремно,
Його не мав я сили побороть
І скинути не міг знадливу злоть.

Сто тисяч вечорів ось так минуло,
Кров капає з моїх болючих ран,
Мене здалека ніжно хтось волає,
Та нас двобій тримає, мов капкан,
Б'ємося: я — й свиноголовий пан.

ГРА РУК

Руки! Я бачу всюди їх —
Зграєю чорною здійняті:
Руки, пристрастю сповнені,
То як лід, то як полум'я,
Хтиві, скнарі, голублячі...

Володар рук тих і бранець —
Часто я їх перебираю.
Заводять зі мною танок,—
Підкинуть, бува, до зірок —
Та й в хвилі занурять — на дно...

Руки ці — хміль мій і мрія.
Біль мій! Кохання! Надія!
Доля моя безталанна —
Буде вона бездоганна,
Як захочуть вони, ці руки.

Дійства учасник великий,
Тих, хто розпалював вогнища,
Знікчемнілий,— караюсь,— нащадок.
Що, крім сигари, маю я?
Лиш дим клубками вгору струмить...

В дим сигари мені сипніть
Пороху — буде багаття!
Ви, руки, трошки заждіть...
Заждіть, — сигара горить.
Ось-ось вона згасне, небавом.

ЧЕРВОНА КОЛІСНИЦЯ НА МОРІ

Море, мов блідий п'яниця
Лави срібної напився.
Земля ходором йде в танці.
Все в жахливій лихоманці.
Кактуси тремтять, сутуляться,
Пальми гнуться, пальми щуляться,
Жасмин плаче рано-вранці.

Та от раптово тінь левкою
На схід показує рукою —
Там щось вогніє, щось іскриться.
Червонокрила морська колісниця
Підводиться над водою.
Вогненними крильми світ розрива.
Спинилась. Чекає. Відпочива.

Звідкіля? Із чим? До нас — чи мимо?
Гряде новий керманіч незборимо?
Крила ж які незграбні червоні!
Чи світанки несе у новітньому гроні,
Чи знову це кров — кров із димом?
Чекаєм. Стоїть, аж світ кров'яниться.
Ліловий туман. Вогняна колісниця.

НА НОВИХ ХВИЛЯХ

Біля керма — герой із будучини,
На весляра хмільного не зважай,
Лети, вітрильнику,
Лети без остраху за небокрай.

Лети в незвідані, незнані далі,
Лети чимдуж, лети в нові світи.
Лети, вітрильнику,
Звитяги ждуть в дорозі до мети.

Помчи на обрії життя нового.
Хай небезпека стереже тебе,
А ти, вітрильнику,
Лети вперед, під небо голубе.

Мені примарливих світів не треба,
На хвилях мук нових, в штормах борні
Лети, вітрильнику,
Не треба маревних світів мені.

Не буду я на скрипці ницим грати.
Продати душу чи в корчмі сконать?
Лети, вітрильнику,
Не буду я на скрипці ницим грать.

ІЗ ЗБІРКИ «КРОВ І ЗОЛОТО» (1907)

МАТИ І Я

Темне волосся іскринками грає,
Очі, немовби горіхи, брунатні,
Стан коливається пружно й гордливо,
Врода креолки — усіх засліпляє.

В зорі — принада, уста — полуниці,
Серце й цілунки, зарошені слізьми,—
Так виглядала найкраща з жіноцтва —
Юна, хороша матуся моя.

Гарна була, і принадна, й вродлива
Та, що мене в своїм лоні носила,
Та, що мене на цей світ породила,—
Потім же, потім нехай і до пекла!

Дивно зачесана, з пеклом волосся,
Жінка ця тільки й прийшла задля того,
Щоб народити незвичного сина,
Дуже сумного і дуже чудного.

Парость свою, мов ридання й прокляття,
Вона вкорінила у землю угорську,—
Парость, мов пісні безсилої спробу,
Чайку, що жайвора має подобу.

Згасли тепер її очі промінні,
Чорне волосся померхнуло нині,—
Зморщена, зігнута старістю жінка,
Люба, хороша матуся моя.

Я — її старості справжня причина,
Бо їй далеке було й незбагненне
Журне життя, що припало для мене,
Доля її сумовитого сина.

БУЛА В ПАРИЖІ ОСІНЬ

В Париж учора завітала осінь,
І вулицею Сен-Мішель летіла,
Й зі мною під тінистими гілками
Зітнулась, легкокрила.

На берег Сени я ішов помалу,
В душі пісні дзвеніли в ту годину,—
Сумні, рожеві, сині, пурпурові,—
Що рано я загину.

До мене осінь щось прошепотіла,
І мов здригнулась вулиця безшумна.
Ш-ш... кружляло жартівливо листя
Й до ніг лягало сумно.

Хвилина; й позирнуть не встигло літо —
З Парижа осінь вже втекла до гаю.
Але ж вона була. І під гілками
Про це один я знаю.

ПОЖИЛЕЦЬ ГОТЕЛІВ

Парубче старий, щасливий, гей,
Не пах тобі димок домівлі,
Мешкаєш сам ти, обживаєш
Недорогі кімнатки по черзі...
Парубче старий, щасливий, гей,
Так безплідно все це. Мудро. Гірко.

Парубче старий, щасливий, гей!
Дня прекрасного колись зомлієш ти —
Тільки й того... Кельнер доповість.
Чи в Швейцарії, чи в Будапешті...
Парубче старий, щасливий, гей,—
Тридцять шостий номер, третій поверх.

ЧОРНИЙ РОЯЛЬ

Безумний: плаче і регоче.
Хто без вина — тікай у даль.
Такий ось — чорний він, рояль.
Його — маестро рве з розпуки.
Мелодії життя — ті звуки.
Такий ось — чорний він, рояль.

У скроні б'є, в очах — сльозою,
На поминках жадань — печаль.
А винен чорний — він — рояль.
Під ритм його і кров проллється
З безумного хмільного серця.
Такий ось — чорний він, рояль.

НАВІЖЕНИЙ МАТЯШІВ ШКОЛЯР

«Школяр, створи угорську пісню,
Школяр, колись жив Дант на світі».
Сміявсь, сміявсь школяр.

Пливла в латинським ритмі пісня,
Та не в мадлярським, не в угорським.
Терзавсь, терзавсь школяр.

В його душі співав Петрарка,
А музика була мадлярська.
І снів, і снів школяр.

Та іноді вночі таємно
Писав і рвав рядки угорські.
Ридав, ридав школяр.

ЧАПЛІ ПІД ОЛІМПОМ

Під Олімпом у багні грузькому
Ходять чаплі, як у себе вдома,
Та гелгочуть чванькувато там, цибаті,
Й молоді, й підстаркуваті.

Хай співають не вміють, лиш гелгочуть,
Та живуть зате вони, де хочуть,—
Скільки простору в багні цибатим,
І хромим, й підстаркуватим.

Впав Олімп, але багно живуче —
Чаплі чапленят співати учать
І гелгочуть, ну й гелгочуть же цибаті,
І натхненні, і підстаркуваті.

Вміють все робити непоспішно
І в багні своїм живуть розкішно,
Хоч не всі однаково цибаті —
Є й голодні, є й підстаркуваті.

Ходять чаплі в німбах і без німбів —
Нині всі вони співці Олімпу,
А тому й гонористі цибаті,
І хрипучі, і підстаркуваті.

Хай вже їх пісні й не так хороші,
Та беруть вони гарненькі гроші,—
Що наш біль, що наша кров цибатим,
Спритним та підстаркуватим.

В час, як із скривавленим прокльоном
Ми в угорському болоті тонем,
Так гелгочуть весело цибаті,
І лінівi, і підстаркуваті.

А бодай вас блискавка спалила,
А бодай вас громом небо вмило —
Кличу люту смерть на вас, цибатих,
І кульгавих, і підстаркуватих.

ОЙ ЛЕТИЛА ПАВА

Ой летіла пави, на темниці сіла.
«Визволяйтесь, хлопці!» — павонька
звеліла.

Пір'ячко сямиліве, не лети нікуди,
Сповіщай, що завтра все інакше буде.

Буде все інакше, буде все як треба,
Усміхнуться очі до ясного неба.

Новий вітер віє над угорським гаєм,
Ми чудес угорських вже давно чекаєм.

Або всі ми дурні й згинем баранами.
Або людське сонце встане понад нами.

Або нам засяють нові храми й свята,
Або нас покриє кров — іржа проклята.

Або спопелієш, комітатський доме,
Або тут нам гнити на сніпку соломи.

Або угрів мова новий зміст набуде,
Або по-старому будуть жити люди.

Ой летіла пава, на темниці сіла.

«Визволяйтесь, хлопці!» —

павонька звеліла.

МИ НЕ ВСТИГАЄМО НІКОЛИ

Ми не встигаємо ніколи.
Ми, певно, здалеку мандруєм.
Наш кожний крок — сумний і кволий.
Ми не встигаємо ніколи.

Не годні ми й сконати чемно.
Коли вже смерть у нашій хаті,
Душа спохне й чадить нікчемно.
Не годні ми й сконати чемно.

Ми не встигаємо ніколи
На власні мрії, перемоги,
В обійми, гавані, околи...
Ми не встигаємо ніколи...

ЛАЗАР БІЛЯ ПАЛАЦУ

Уривок

I

Північ... А хтось бенкетує.
Шум у палаці, вітання.
Хтось перелічує гроші.
Пісню пісень цю
Слухав би я до світання.

Ось тут співають банкноти
Вкрадливий гімн, таємничий.
Дзенькають дітки-монетки,
Золото дзенька,—
Й сльози набігли на вічі.

Я до стіни прихилився —
Музика там небувала
Гімн переповнює дзвоном,
Ніби у ньому
Радість землі залунала.

Дзенькають гроші чиї то?
Сльози я стримать не можу.
Хай же ті руки відсохнуть —
Підлі й щасливі,
Що збагатили вельможу.

II

В розмальованому домі,
В лихоманці невідомій,
Гей, зібралися магнати,
Веселилися магнати
В розмальованому домі.

Та почули у палаці
Серед лементу й овацій —
Лазар — дикий гімн співає,
Гляне в вікна і співає,
Щоб почули у палаці.

Серед зоряної ночі
Звідки спів оцей пророчий?
Затрусилися магнати,
Змовкли з остраху магнати
Серед зоряної ночі.

NAGYVÁRADI NAPLÓ

Szerkesztő: Felelős szerkesztő: Kiadó:	Nyomtatás: Cím:	Előfizetés: Ár:
--	--------------------	--------------------

Ferradalom

Felelős szerkesztő: Dr. Tóth Gyula
 Kiadó: Nagyváradi Napló Rt.
 Cím: Nagyváradi Napló Rt. Cím: Nagyváradi Napló Rt.

Ferradalom
 A ferradalom a magyar nyelv és irodalom egyik legjelentősebb ága. Az irodalom fejlődésének és változásának tükrözését adja. A magyar nyelv és irodalom történetét, fejlődését és jellegét vizsgálja. A ferradalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik.

A ferradalom a magyar nyelv és irodalom egyik legjelentősebb ága. Az irodalom fejlődésének és változásának tükrözését adja. A magyar nyelv és irodalom történetét, fejlődését és jellegét vizsgálja. A ferradalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik.

A ferradalom a magyar nyelv és irodalom egyik legjelentősebb ága. Az irodalom fejlődésének és változásának tükrözését adja. A magyar nyelv és irodalom történetét, fejlődését és jellegét vizsgálja. A ferradalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik.

TARCZA

▲ BÉKÉL

Adi versei
 A ferradalom a magyar nyelv és irodalom egyik legjelentősebb ága. Az irodalom fejlődésének és változásának tükrözését adja. A magyar nyelv és irodalom történetét, fejlődését és jellegét vizsgálja. A ferradalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik.

Adi versei
 A ferradalom a magyar nyelv és irodalom egyik legjelentősebb ága. Az irodalom fejlődésének és változásának tükrözését adja. A magyar nyelv és irodalom történetét, fejlődését és jellegét vizsgálja. A ferradalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik.

Adi versei
 A ferradalom a magyar nyelv és irodalom egyik legjelentősebb ága. Az irodalom fejlődésének és változásának tükrözését adja. A magyar nyelv és irodalom történetét, fejlődését és jellegét vizsgálja. A ferradalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik.

nemes kaj almákat

Ami a ferradalom a magyar nyelv és irodalom egyik legjelentősebb ága. Az irodalom fejlődésének és változásának tükrözését adja. A magyar nyelv és irodalom történetét, fejlődését és jellegét vizsgálja. A ferradalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik.

Ami a ferradalom a magyar nyelv és irodalom egyik legjelentősebb ága. Az irodalom fejlődésének és változásának tükrözését adja. A magyar nyelv és irodalom történetét, fejlődését és jellegét vizsgálja. A ferradalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik.

Ami a ferradalom a magyar nyelv és irodalom egyik legjelentősebb ága. Az irodalom fejlődésének és változásának tükrözését adja. A magyar nyelv és irodalom történetét, fejlődését és jellegét vizsgálja. A ferradalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik.

Garbis Tócsiné
 Ami a ferradalom a magyar nyelv és irodalom egyik legjelentősebb ága. Az irodalom fejlődésének és változásának tükrözését adja. A magyar nyelv és irodalom történetét, fejlődését és jellegét vizsgálja. A ferradalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik. Az irodalom a nyelv és irodalom tanulmányozásával foglalkozik.

«Надьварадська газета»,
в якій друкувалися вірші Ендре Аді



Найпопулярніший фотопортрет
Аді (1910 рік)

Тільки Лазар стих зненацька,
Й відлунала пісня хвацька.
Засміялися магнати,
Аплодують знов магнати.
Тільки Лазар стих зненацька.

ПОПЕРЕДУ ДОБРОГО КНЯЗЯ ТИШІ

Йду по гаї в місячнім сяйві.
Лячно! Насвистую... Зуб на зубі.
А за мною велет крочить —
Князь той Тиша.
Ой ні... Лихо, як озирнусь!

Ой біда мені, як замовкну
А чи на місяць задивлюся...
Мов чую стогін, чую хруст.
Добрий князь той
Ще ступне лиш — і враз розчавить.

МІЙ ПРАЩУР КАЯН

У пурпурнім плащі, зі Сходу,
На скакуні, в світанку рим
Прибув Каян — снага, нестрим! —
Він грав на лютні, був хмільним,
І я засів до столу з ним.

Гуляка щось мені на вухо
Наспіває. Ми п'єм вино.
Рядами довгими червоні
Світанки мчать, неначе коні,—
Аж наше дзеленчить вікно.

Загублене блаженство Сходу,
Ганьба сучасності й туман
Нових, цяцькованих оман —
Це все змішалось, де зі мною
Прадавній бореться Каян.

Мені за піджачок мій — сором.
Каян — у пурпурі, як цар.
Свічки, розп'яття, темні мури.
Бенкетування йде похмуро,
Вино вихлюпується з чар.

З часів старого Вавілона
В корчмі темнавій і сумній
Не затихає наш двобій;
Розпусний пращур — мій товариш,
Бог, імператор, батько мій.

Бешкетник, Аполлон-глумливець
Відкрився майже догола,
Бо плащ упав з плечей дебелих,
Та бал триває, ходить келих
Довкруг кривавого стола.

«О ваше світлосте, мій друже,
Розвалюється голова,
Душа боліє — ледь жива,
Пробач, було багато ночі,
Гріха, кохання і питва!»

Я подаю розбите серце
Йому, але регоче він.
А за вікном корчми — розгін
Бере життя хмільне, пісенне,
Нове, криваве, мов кармін.

«Мій пане, йди собі до чорта!
Хай вийдуть інші гультяї
З тобою на п'янкi бої,—
В огидних снах сп'яніння й слави
Зносились пазурі мої!

Мій пане, в мене бідне поле,
Забрали з нього все задар;
Що допоможе пал і жар,
Кривавий могорич людині,
Якщо людина та — мадляр?!

Мій пане, я великий дурень,
Навіщо до нестями п'ю?
Я над безоднею стою —
Ні грошей, ні снаги, ні віри —
Вітаю тільки смерть своєю!

Мій пане, єсть у мене мати,
Свята моя, — на неї глянь.
Є Леда. Декілька жадань.
Два-три прихильники. А замість
Душі — відраза, наче твань.

Є в мене, може, дві-три пісні,
Нового задуму огром,
Та ось я хочу під столом
Хоч трохи відпочить од битви,
Що крізь віки йде напролом.

Мій пане, все, що залишилось
У мене, — це оте «авжеж»,
Та я благаю — не бентеж,
Не муч мене, я пить не буду,
Авжеж, не наливай по креш!

Мій пане, все мені набридло —
Зав'яла плоть моя, напій
Гидким зробився, наче гній,
Здаюся! Глянь, я розбиваю
Об землю в друзки келих свій!»

Каян зареготався. Вийшов
І скочив на свого коня.
Майнув світами навмання.
За ним — пісні, вітри гарячі —
Як виблиски нового дня.

Летить на Захід він зі Сходу,
Червоним майорить крилом,
А я важкий, неначе лом,
З розп'яттям, з келихом розбитим
Розтягуюся під столом.

КРОВ І ЗОЛОТО

Душі та вухам це байдуже:
Жага кипить чи біль хрипить,
Чи кров дзюрчить, чи гріш бряжчить.

Це все! — я стверджую, я знаю.
А інше — марнота, покров.
Є золото і кров, є золото і кров.

Усе вмирає, все минає:
Чин, плата, слава й славослов.
Живе лиш золото і кров.

Народи мруть і воскресають.
Святий сміливець, той, що знов
Говорить: золото і кров.

ЧОВЕН НА МЕРТВОМУ МОРІ

Знов до душі моєї запливає
Та жінка із червоно-чорним німбом,
Знов до душі моєї запливає
Та жінка, що її назвав я Леда.

У мертве море юних літ моїх,
У глибину, що й досі не воскресла,
Занурювались тихо дві руки,
Оті святі, благословенні весла.

Проллято світло понад білий світ,
Навколо нас — життя пресвітле свято.
По морі мертвім лине в тишині
Печальний човен, наче тінь крилата.

І мертва тиша тут, і мертва старість,
І мрія, і душа моя сумна —
То тільки мертве море супокою,—
Не відпущу ніколи я човна.

Колись вона завітчана була,
Човнярка, що така печальна нині,
І море ще не знало про печаль,
І не квилйла смерть мені з глибині.

Та жінка із червоно-чорним німбом
Все ближче, ближче, тихо лине човен.
Я знаю, ти в душі моїй потонеш
І скоро там помреш, моя кохана.

ТИ БУЛА МОЄЮ ДОЧКОЮ

Наближаються ночі погані —
Поспішаю до тебе на сповідь,
Може, буде останньою сповідь.
Я не знаю, чи знатиму й завтра
Те, що нині мені відомо.
Поспішаю до тебе на сповідь.

Не було ще цього ніколи.
Замале для цього кохання,
Замале для цього безумство,
Можеш звати це як завгодно,
Як ти зватимеш це — байдуже.
Замале для цього кохання.

Хто зна, що нас чекає завтра?
Мо', затнувшись, не згадаю,
Мо', засмучений, не згадаю —
Ти була над усе для мене, —
Тож написане буде свідком,
Якщо в смуткові не згадаю.

Чи не тисячоліття тому
Ти була моєю дочкою,

Вірною ти була дочкою.
Чи дочка, чи, може, дружина?
Ми такими близькими були:
Ти була моєю дочкою.

ВІДДАЙ МЕНІ ОЧІ ТВОЇ

Віддай мені лагідні очі твої,
Щоб в мене горіли вони на обличчі,
Щоб я в них молодшим відчув себе
втричі.

Віддай мені лагідні очі твої,
Я в них знемагаю з ласкавого чаду,
Вони — моя сила й покара нещадна.

Віддай мені лагідні очі твої,
Я гину під їхнім блакитним розливом,—
Та в них молодим я воскресну
й вродливим.

Віддай мені лагідні очі твої,
Що сповнені мною,— цього я не хочу,—
Ревную до себе тебе за ці очі.

НА БАЛУ З ЛЕДОЮ

Під музику п'янку щаслива пара
В стрімкому танці прагне розкружляться.
Закохані в трояндових віночках
На чорну пару дивляться у ляці.
«О, хто вони?» Ввіходимо у тишу.
Вгорнула смерть лице своє в фату.
Вінки з троянд жбурляємо до залу.
Вони летять і в'януть на льоту.

І раптом змовкла музика весела,
Під зимним вітром племінь свічки згас.
Пішли в танок з тобою ми; довкола
Розпалися щасливі пари враз.

МЕНИ УЖЕ ДО ТЕБЕ НЕ ПРИЙТИ

Там справді гарне літо?
А тут воно — хіба що для падлюк,
А я помру.

Не хочеш ти, не можеш зрозуміти?
Ти — моє щастя, ти—святе безумство!..
А я помру.

Пісні, пісні! Це інші — можуть жити,
І поспішати, й прагнути чогось,
А я помру...

О руки білі! Ви цього не знали,—
Не обнімали так, як слід востаннє...
А я помру.

Ти—все для мене: шлях, цілунок, доля.
А я любив так тужно і незграбно!..
І я помру.

ЛЕДА У САДУ

В саду тебе сумною бачу,
Сидиш в червоному шезлонзі,—
Цілунок падають сльозами
На квіти втомлені в знемозі.

Замріяно дивлюсь на тебе:
Пливуть хмарки червоні в небі.
Розгойдані цілунок наші
У полум'ї бажань вмирають.

Палаючи, пливем невтримно
І ми, як дві червоні хмарки,
А дикий мак внизу палає,—
Йому, як нам, у світі жарко.

ЗАКЛИК СВЯТОГО ЧЕРВНЯ

Старі вуста мої й холодні,
А навкруги палає літо.
Та от до вуст припала Леда —
О червню, зглянься хоч сьогодні!

Нехай зомлію від жадання,
Щоб рот мій став, немов дитячий,
Ковтав би радість, як суніці
Ковтає дівчинка щаслива.

Вустами тільки раз торкнувся
Очей осінніх дивних Леди,—
Та в душі вернеться нам літо,
Як свята час — душі вернувся.

Нарцисів білих цілі хащі
Я націлюю Леді в серце,
І, ніби Зевс, забувши мандри,
Там і спочину я найкраще.



Ендре Аді у 1912 році



Збірка віршів Аді «Наше кохання»

ЦІЛУЙ МОЇ ОЧІ

Із злиднів до тебе
Молюся з плачем:
Хочеш — буду хорошим?
В очі мене поцілуй — там щем;
Дай роздивлюся хоч раз іще
Скарб, що з глибин виношу.

Пломінь у сні
Палив голубий,
Ти — святе моє свято!
Де твоє золото,
Де скарби?
Ох, як мало й багато!..

Дай не замерзнуть
На цім вогні!
Що ж з нами далі буде?
В очі цілуй.
Дай знати мені:
Муки — повік не збуду.

ВІД ЕРУ ДО ОКЕАНУ

Ер тихо спить, його калюжні води
Застигли, не ворушачи тростину.
Та в океан, буває, Красна, Тиса,
Дунай — несуть його біленьку піну.

Хай зваляться на мене скіфські гори
І сто проклять — на кров мою багряну,
Хай тисяча кротів будує греблі,—
Я все-таки проб'юсь до океану.

Я хочу — в цьому є сумна відвага,
Я хочу — в цьому є всесвітнє диво.
Нещасний починає путь від Еру —
І прибуває в океан щасливо!

НАЗУСТРІЧ ЗАВТРА

«Стій!» — позаду клич я відчуваю:
Це гука з облудним військом Вчора.
«Стій», — а я спішу у даль безкраю.

«Стій!» — а я через ліси і гори,
Крізь тумани й ураган шалений
Сам-один крокую на простори.

Розгорнуло Завтра там знамена.
Батько й мати, барди і владики,
Непотрібні ви тепер для мене.

Предки, тіні, світ оцей безликий
І брати по крові і по чину, —
Ненависне Вчора — згинь навіки.

В невідому я іду годину.
«Стій!» О ні! Переді мною Завтра.
Жде мене — йому назустріч лину.

**ІЗ ЗБІРКИ
«НА КОЛІСНИЦІ ІЛЛІ-ПРОРОКА»
(1908)**

ШМАГАЙ МЕНЕ, ГОСПОДИ!

Як кривдив, боже, ти й принижував мене!
Шмагав твій лютий бич одчайно так псявіру.
Ти, боже, знав чому:
Грішив малий слуга твій тяжко, понад міру.

Так! Грішним був! Твої пісні я крав.
Я пив твоє вино. Жінок я цілував.
Заслужено бича ти напустив на мене —
Його слізьми змочив я, сіллю пронизав.

Із кожного гріха окремий бич ти звив.
І хвора кров моя кропила слід гріхів.
Цілунок — він батожить найгостріше
Між найболючіших дошкульних батогів.

Тож, господи, останній раз ти ним
Ще раз мене шмагни оцим бичем страшним
І жінку цю шмагни,
В якій лишився я із серцем навісним.

СУРМА ГОСПОДНЯ

Колись урветься божеє терпіння —
І засурмить він. Й міліони тіней
Повстануть з давніх і нових часів,
Піднімуться із забуття і тління,
Щоби пізнати ціну воскресіння.

І тим, хто звик знущатись і вбивати,
Тепер не буде ласки і пощади:
Бог стільки тисяч літ терпів...
Настане судний день розплати,
Хай начуваються іуди і пілати!

Бо ж бог — то правда і людська надія.
Його знамено: хай усі радіють!
Його наказ: нехай усі живуть!
Його веління: хай кати зотліють,
А їхній прах вітри розвіють!

Бог — це життя одвічне і безкрає.
І він колись у сурму ту заграє,
На суд гукнувши мертвих і живих;
«Хай згине зло і правда процвітає!» —
Так його сурма зажадає.

Й кого ввесь вік чужа втішала скрута,
Хто готував для ближніх бич і пута,
Хто був тираном до простих людей,—
Тих жде довічна мука люта,
І жодна не врятує їх покута.

ПІСНЯ УГОРСЬКОГО ЯКОБІНЦЯ

Як лиш торкаємось до тебе,
Із наших пальців кров тече,
Ти спиш, Угорщино убога,
Чи ж ти і ми не вмерли ще?

Що можна кращого чекати?
Болить нам зір і стогне слух,
Та чи прокинеться, нарешті,
Цей Вавілон народів-слуг?

Чом з тисячі затерплих прагнень
Не зрине волі ураган,
Таж споконвіку спільне горе
В румунів, угрів і слов'ян.

Таж ми, споріднені ганьбою
Неволі і вогнем мети,
Чому не стрінемося, не вийдем
На барикади, як брати?

У наших рік єдиний голос,
Як тихе ремство й рабський ляк;
Тим горе в Арпада країні,
Хто не вельможа й не підляк.

Коли з'єднаєм наші сили,
Коли вже станемо людьми,
Коли, угорці й неугорці,—
Повстанем проти гніту й тьми?

Чи будем довго ми юрбою,
Обернуті панами в скот,
Чи довго ще, як птах у клітці,
Угорський спатиме народ?

Печальних жебраків країно,
Нема в нас хліба, ні надій,
Та завтра все те буде наше,
Ти тільки взяти все посмій!

ВІТЕЗ МІХАЙ ЧОКОНАЇ

У тиші вечірній причаєній,
При тьмянім світлі каганця,
Шептав молитву незвичайну
Чоконаї Вітез Міхай.

— О господи, якщо на небі
Ти є, то руку простягни
І забери мене до себе,
Щоб я з очей угорських щез!

Дай, господи, побачу землю,
Яка вона з твоїх висот.
Красу її і фальш приємлю,
Адже і сам угорець я!

Побачу, може, не примарних
Героїв — тих, що йдуть на смерть,
І хто угорцем звався немарно,
Хоч довго проклинав свій рід.

Побачу, може, у прийдешнім,
Чи до смаку мій спів комусь,
Нащадок чи дійде до суті,
Якщо я в ньому повторюсь.

...А як на світ благословилося,
При тьмянім світлі каганця
Помер, немов у мрію виливсь,
Чоконаї Вітез Міхай.

ЗИМОВА УГОРЩИНА

В даль по угорській рівнині
Поїзд летить і гуркоче.
Вгорнуті ковдрою ночі,
Сплять хутори в безгомінні.

Далі не видно і краю,—
А над рівниною глухо
Пісню співа завірюха.
Що їй приснилось,— не знаю.

Сон її мороком ліг.
Мчу на різдво я додому,
Хлопець сільський, та втома
Впала на душу, мов сніг.

Поїзд летить по рівнині.
Сніг. І я — мертвий неначе.
Серце холодне не плаче,
І хутори в безгомінні.

НАМ ПОТРІБНИЙ МОГАЧ

Якщо бог є, хай не шкодує кари.
Цей рід терпить удари,
Мов крихкосерде тіло циганчати;
Хай гатить, гатить, гатить!

Якщо бог є, мене жалкує даром,—
Родився ж я мадяром:
Хай голубом святим не прилітає,—
Хай батогом шмагає!

Якщо бог є, йому з землі до неба
Жбурляти нами треба.
Бо спокій нас на смерть поборе,—
Угорцям горе, горе!

ТВОЄ ТЕПЛО

Тебе у мене назавжди
Хотіли викрасти картини,
І мармурових статуй лід
Хотів забрать твоє тепло,
Таке неповториме!

Тебе цілую й гину я,
Та в поцілунку й воскресаю!
Нехай жінки-сироко мчать:
На їх пахкий солодкий чад
Я серцем не відповідаю.

Живі і згаслі назавжди —
До них ти лиш всміхнешся німо...
Нема ніжніше над тепло
Це лагідне твоє тепло —
Таке неповториме!

НА УЧТІ ДЬЄРДЯ ДОЖІ

Шебе, що твій каже шлунок?
Пси в нас хлебчуть кров з калюжі,
Крячуть круки понад нами,—
Згинув вождь наш, Шебе-друзе!
Він святіший був на святі
За вісімдесят абатів,—
Як той бог, сидів на троні
В повній силі і завзятті.
Глузували з нього вбивці,
Та він гордим вмер і смілим.
Поруч з ним стояв єпископ
І кропив, кадив кадилом.
Шебе! Ми хоч раз наїлись
Труповиння, круків їжі,—
Мертвечину ми пожерли
З голоду, мов круки хижі.
Гей, ми в наші шлунки впхали
І життя, й проклін напутній,—
Там Угорщини могили,
Там і дні її майбутні.
Буде піст по клятій учті,
Прийде й вождь, новітній Дожа.
Не лютуй, не плюйся, Шебе,—
Дожів трон дістанем, може.

НІХТО НЕ ПРИЙДЕ

Цок-цок,— мов жінка вродлива
Ковзнула легкою тінню.
Завмерши, чекає на диво
Серце у ніч осінню.

Цок-цок,— схвильовано світ мій.
І радість в серці й тривога,—
В такім воно б'ється ритмі,
Немовби йде друг до нього.

Цок-цок,— п'ятьма, як у гробі,
І вітер захрип у квилінні.
Прийдіть же до мене, пробі!
...Ніхто вже не прийде нині.

ЧЕРВОНЕ СОНЦЕ

Ти, що принесло нам на сторіччя
Горе, війни і життя страшне,
Гей, зійди, зійди, червоне сонце,
Й освіти мене.

Тільки чорне все навкруг я бачу,
Світ вгортає передсмертна мла.
Нас, мов ніч сувора і жорстока,
Гонить доля зла.

Довго буде ще старе прокляття
Підіймать над нами булаву?
Не запізнюйся, червоне сонце,—
Я тебе зову.

Я не хочу вмерти повен гніву,
Не вступивши з зброєю у бій,
З чорним серцем, в траурі великім,
Без ясних надій.

Гей, зійди, зійди, червоне сонце,
Поки є в мені життя і зло.
Ти б від погляду мого лютіше
Й дужче запекло.

І коли б ти глянуло на мене,
І послало на панів усіх
Свій вогонь... Лише б тоді спокійно
Я померти міг.

ПІСНЯ ВУЛИЦІ

Пісня салонів — казки слова,
Вулиці пісня — дика й нова.

Пісня стара, як псалом, проплива.
Кров і суворість — пісня нова.

Там, у салонах, і сльози — брехня,
Сміх же на вулиці бідних зрідня.

Те, що в салонах вважають святим,
Все це для вулиці — мотлох і дим.

Сміх там нещирий і плач під кадриль,
Світлі на вулиці радість і біль.

Пісня салонів безсила й бліда,
Вулиця — серце у пісню вклада.

Там все оплакують древніх богів,
Тут же і дух їх на небо злетів.

Там — захлинаються хори гучні,
Тут простодушні й бурхливі пісні.

Скоро розтане ця казка сумна,
Вулиці пісня, як грім, пролуна.

НА ВУСТАХ ЛЕДИ

Я згубитися б в тебе хотів на вустах —
На прицілі тримають мене твої очі.
Можуть друзі збагнути все як-не-як —
Надто місячні тепер ночі.

Моя Ледо, не крийся, ця гра вже стара,
Доки в піжмурки грати і дурим кого ми?
Знаю: дивляться, чують, ступають в наш слід,
Мусять вмерти сльоза, і слово, і спомин.

У великих зелених твоїх очах
Мої приятелі давно розкошують.
Нас обох вистежують смерть і жах,
І чатують сп'яніння і бог — не все.

Всім їм вільно у серце моє ввійти,
Моя Ледо, цілуй,— я в ніщо вже минаю,
І нічого не треба надалі, знаю,
Хай мене в твоїм подиху їм і знайти.

ЦІЛУНКИ З ЗАПЛЮЩЕНИМИ ОЧИМА

Про поцілунок мрієм лиш раз,—
Та й забуваєм про тих, хто цілує.
Господи, де моя думка мандрує?
О, як щемить,— відчуваю нараз,
Коли розвиднює — і відмилую.

Разом не бути тепер нам, мабуть,—
Ми безпритульні блукальці обоє.
Але, як схочеш,— я завжди з тобою,
Прийдеш і ти, де б не слалася путь,
Інших кохаю, та ми такі — двоє.

В неї, напевне, волосся густе,
Чорне аж синє, таке, як я хочу,
Ох, та з скількох вже облич її очі
В душу дивились мені як на те.
В інших — русявих... Хто звав і морочив.

Мушу заплющувать очі — не знать,
Знать не хотіти, кого я цілую,
Може, й вона десь когось так милує,
Мусить заплющувать очі вона,—
Ждати мене їй несила,— я чую.

РАТНИЙ ШЛЯХ

На Ратному шляху червоно,
Щось зріє в Гуннії потужно,
Це злиднів раті незчисленні
Шикуються у лави мужньо.

В огні Угорщина сьогодні,
Тож спалахне промерзле тіло.
О диво! Ратний шлях на землю
Упав, і людом закипіло.

Стотисячний Давид при праці
Вже насміхається над вами:
Гей, панство, панство доброчинне,
Тремтять зі страху Голіафи?

Народ повсталий не від Чаби,—
З глибин легенд він промовляє.
Це вже не той народ — повстанці! —
І вас найбільше це страхає.

Двигтить земля, й в червоних квітах
Нас гоже сонце привітало.
І кожна вулиця — це річка,
Яку вогнем своїм запалим.

Над Ратним шляхом творить пісню
Й нову легенду — військо нове.
І це Угорщини прийдешнє,
У небесах зоря ранкова.

Це військо, гноблене віками,
На друзки сотні раз розбите,
Бадьорістю, життям великим,
Живою силою налите.

Не візьмуть наші грубі жили
Ні підступи, ані гармати.
І тут ладен померти кожен,
Як доведеться помирати.

Бо ж ми — це Правда і Майбутнє,
Спокута злиднів, мста багатим.
І тільки ми — це добра Доля,
Якщо ж не так, — хай буде Фатум.

За нами все, окрім терпіння,
Нас не злама ніяка сила.
І ми своїх катів у битві
На кару вищу присудили.

Тепер держава нам належить,
Тут все будують наші руки.
Гей, розкошуйте, розкошуйте,
Вже досить вам віків розпуки.

Сьогодні слава торжествує,
В містах і селах пісня лине.
На Ратний шлях народ розкутий
Прийшов, немов гірська лавина.

Ось тут народ, на трон він зійде,
Доволі хробаками жити!
Народові — панів-злочинців
Своєю правдою судити.

НА ЗЕМЛІ МАТЕ ЧАКА

Віки насилля давлять вам хребет,
Але ви не схилили голови.
Завжди відважні й вірою міцні,
Бог на землі Чак Мате — ви одні.
Пролетарі Угорщини, вперед!

Не гори красять Тису навкруги,
Це ви — її надія і краса.
Немає в світі горя, скільки тут,
Мільйони ще не визволені з пут,
Знесилені від голоду й нудьги.

Вам хочеться і хліба і прикрас,
На слово зголодніли ви давно.
Святої правди ще не знав народ,
Та жде Неронів підлих ешафот;
Ви єсть: «сьогодні» й «завтра» є у вас.

Я жду, хоча і в смерті на краю
Не можу бути воїном-борцем...
Та в серці я у вашому завжди.
Душею разом з вами я, брати,
Пролетарі Угорщини, в бою.

НА ГРАФСЬКОМУ ТОКУ

Літньої ночі у графа
Тин на току затріщав —
І піднялися до неба
Скирти червоних заграв.

Мов у годину світання,
Даль освітілась кругом.
Полум'я мчить над полями,
Лине стривожений гомін.

Сонний батрак пробудився,
Бреше задрипаний пес.
Край у пожежі навколо,
Граф собі п'янствує десь.

Колос співа обгорілий
Пісню жахливу в журбі:
«Ой селянине голодний,
Що я приношу тобі?»

Чом тобі шкода врожаю?
Ти ж не одержиш зерна.
Змовкни, ще вистачить графу
Грошей, дівчат і вина.

Будеш ти мучиться знову,
Як заметіль закружля.
Що тобі з того врожаю? —
Графська одначе земля».

Все ж, коли ранок настане
Й попіл вітрець розганя,
Гірко рида біля току
Армія бідних щодня.

Плачуть над графським
багатством,
Граф же полює — хмільний.
Потай вони відчувають —
Це урожай їх сумний.

ЧЕРВОНА ЗОРЯ

Зоря червона в небесах не тоне,
Венера й Місяць — згасли непомітно.
Вона ж на східнім небі гордо квітне.

Зоря, що пада, не бува червона:
Вона рожева, смарагдова, синя,
І ледве світиться її проміння.

Летючі зорі, падайте без ліку!
Світанок може з темряви нічної
Запломеніти й від зорі одної.

Зоря червона, ти світи довіку!
Відколи бачити людина вміє,
Зоря червона, ти її надія.

ОНУК ДЬЄРДЯ ДОЖІ

Я Дьєрдя Дожі онук, у постолах дворянин,
Той сумний дворянин, що за народом плаче.
Гей, ви, панове, ану, спробуйте заговорить
З народом,— косить народ, літо ж нині
гаряче!

Літо гаряче таке, гостра коса блищить.
Панове: м'язи які, яке косіння невпинне!
Що ж воно буде, коли
Дьєрдя Дожі народ,
Неначе страшний потік, на вас розлючено
рине?

Ой, що ж воно буде, пани, коли вже прийде
народ?

Куди ж вам тікати тоді з вашими вояками,
Коли підступимо ми до ваших кубел, коли
Повідчиняємо брами?

КОЛИ Я ЧУЮ ПОЦІЛУНКИ

Вікна світяться в готелі,
Де цілує хтось панянку,
Де моргають до світанку
Ліхтарі веселі.

Вулиць повечірні чари,
Сміх і співи дивовижні.
Всі закохані в Парижі,
Я один без пари.

Дослухаюсь до коханців,
Щастя голоси вбираю,
Але всіх — чому, не знаю,—
Жаль мені уранці.

В скронях — ранку перегуди,
А закохані поснули
І любов свою забули,—
Що ж зі мною буде?!

КОГО Я ЦІЛЮЮ

Зацілую тебе до нестями,
Але не зважусь припасти вустами
До матері.

Лихо тим, хто на слово порожнє
Проміняти кохання може,—
В серці гине тоді найдорожче!

Лихо й тим, хто свої сподівання
Віддає на поталу кохання,—
В серці зріє тоді зневіра!

Зацілую тебе до нестями,
А не зважусь припасти вустами
До рідної матері.

ПІСЛЯ ТРАВНЕВОЇ ЗЛИВИ

Клубочився здалека Бюкк,
Димівся простір, Ер повнів,
І в тілі втомленім моїм
На полі, битому дощем,
Співала кров червоний спів,
Співала кров червоний спів.

Росла, аж бризкала, трава,
Дзвеніло світло, сонця пруг
Палав, земля і лист цвіли,
Земля і небо йшли в танок.
Цілунок слало все навкруг,
Цілунок слало все навкруг.

Стулю повіки, міста син,—
В цілунку дощ їх полонив,—
Тривожно, трепетно стулю
І тихо бога попрошу:
«Благослови цілунок нив!
Благослови цілунок нив!»

Дивись — дівчата полють лан
І тут, і там, де вродить гін.
(Прекрасне все-таки життя!)
Вони міцні і молоді,
І ноги — голі до колін,
І ноги — голі до колін.

В ЛІСІ ФОНТЕНЕБЛО

Жовтих акацій зажурена злива
Б'є у обличчя:
У Бонапартовім лісі тремтливім
Очі сміються, їм радість личить.

Десь на галявині звук поцілунку,
Жарке зітхання.
Шум цей у вухах видзвонює лунко:
І тут є радість, чуже кохання.

Любляться в лісі, знаходять радість,
Дихають важче,
Хоча цілунки і цвіт акацій
Тут не тривкіші і тут не кращі.

Весільне ложе паризька пара
Лаштує, грає.
Закрив їй очі любовний спалах,
А квіт акацій її обсипає.

Цілуйтесь мудро, палкі коханці,
Безумно, гарно.
Це справжнє щастя — кохатись вранці
У жовтих акаціях Бонапарта.

ЛІТО-СЕЛЯНИН

За останніми моїми днями,
Що летять без радості хвилин,
У вбранні первісному, простому
Мрійно ходить літо-селянин.

Лиш воно щасливе й той щасливий,
Той, хто любить літо з давнини.
І на світі найсильніші люди —
Літа життєдайного сини.

Добре тим, хто все робити вміє,
Добре тим, у кого вірна путь,
Добре тим, хто з піснею у полі,
Добре в світі селянином бути.

Літо, літо — наш найкращий батько —
Сонце ллєш і силу нам даєш.
І назустріч літу-селянину
Капелюха я скидаю теж.

Літо, літо — що для нього мрії,
Не спішить, а косить та співа,
Жне собі упевнено й щасливо,
Поки не закінчатся жнива.

Я ж крізь білі осені тумани
Все біжу наспроти вітрам:
В далині — зима, позаду літо,
А весною, мабуть, згину сам.

І тоді до мене прийде літо,
Скаже тихо, ледве сміючись:
Це також був син мій, бідолаха,
Тільки дуже поспішав кудись.

КОНІ СМЕРТІ

По білім місячнім шляху,
Коли небесний хмаропас
Жене отари в далечінь,
Рушають коні смерті вскач,
Нековані — до нас, до нас!

Нечутні вбивці-скакуни.
І тіні верхи на хребтах,
Німотні лицарі-гінці.
Зникає місяць у страху,
Коли зміряють білий шлях.

Звідкіль вони? Хто ж знає те?
На землю забуття лягло.
Остроги нарізно! Спинись!
Є завше вільний кінь, і є
Завжди без вершника сідло.

При кому спиняться вони,
Той блідне — й миттю на коня.
І білим шляхом скаче Смерть,
Летить по вершники нові
Крізь ночі світлі — навмання.

У ВЕСНЯНІЙ БУРІ

В очі мені хлюпнула
Цвіт весняний дерев
Перша гроза травнева.
Легко грайливій гілці,
Легко дереву-квітці.

Будуть весною новою
Жити й цвісти на волі,
Тут, на своїй батьківщині.
Тільки я тут не прижився,
З коренем вирваний звідси.

В бурі оцій весняній
Стою, наче знак запитання:
Куди занесе мене вітер,
Мов квітку-травину без роду,
Моє самозречення горде?

МІЙ ГРІХ

Я все давав, давав, давав
І тих, що брали, брали, брали,
Дарунками лиш дратував.

Я тільки жив собі й співав,
Співав все краще і сильніше,
І грішний тим, що не мовчав.

Лиш в тім, як бачу я, мій гріх,
Що я не був таким, як інші,
Що був не схожим на усіх.

Така вже доля в цих краях
Всього красивого й нового.
То краще б не родився я!

ГЕРКУЛЕС МИМОВОЛІ

Вже до скону матиму цю душу,
Що злякатись мала б, та не може,—
Бо лишитись Геркулесом мушу.

Я лякаю карликів собою;
Б'юся з ними; хоч на мить відстали б—
Сам би я упав на полі бою.

Верещать, оббріхують жахливо,
Та на їхній пострах я приходжу
До нових вогнів нового співу.

Я себе зневажив би, о боже,
З карликівським лютим знавісінням...
Зупинитись в тому я не можу.

Хоч мені вже з мук нестерпно стало,—
Як же я сховаюсь чи заплачу,—
Щоб мерзота ця пореготала?!

Мимовільний Геркулес... Та вмію
Гнівом ворогів своїх долати;
Смерті я чекаю, жду на мрію...

Верески ворожі завше чую —
Тиші ж прагну, спокою бажаю.
...В цій борні повік не упаду я.

Я ЗАЛИШУСЬ МОЛОДИМ

Вже старість з вилами стоїть
І сон з обіймами схилився,
І хочу я в своє село,
Та горечко,— я хочу жити
В нім юним, як і народився.

Вернуся юним. Посох мій,
Як гілка, буйно заквітує.
Не можу я в своїм краю,
На цій землі, мені святій,
Старіти. Молодість я чую!

Я міг би в місто утекти
Чи знов село собі здобути:
Та я угорцем гордим був —
І сон не міг мене змогти,
Хоч спали всі, хто вмів заснути.

Нехай смішний я був жінкам,
Хай легко з мене поглумитись,
Самотнім, в злиднях і слабим,
Та не підвладний всім рокам,
В село вертаю молодим.

Велика молодість моя!
Для неї й смерть, як воскресіння.
Я знав старими юнаків,
Бо в моді — старість. Тільки ж я
Із вічно юного коріння!

ПАЛАЦ РОТШІЛЬДІВ

В старій кареті їздив я колись,
Мов у галері на колесах, тихо.
Та Ротшільдів палац мені на лихо
У Відні і в Парижі щохвилини
Вогнями сяяв у тумані скрізь.

До нього з фурманом неслися ми,
Мов доля фурманом була у мене.
В кареті роз'їжджаючи, щоденно
Я розкоші, багатство, пишність бачив,
Картини дорогі і килими.

Щасливий фурман — він стьобав коня.
Та вулиця, мов океан жорстокий,
Де сто галер неслись у різні боки.
І, мабуть, не однакова їх доля
По світу розігнала навмання.

Мій фурман, усміхаючись, тоді,
Мов Ціцерон, повторював без тям:
«Це сяє Ротшільдів палац вогнями».
І я ховав своє обличчя гнівне
В тремкі долоні, й тихнув в забутті.

Я відчував, як в морі сліз людських
Пливе моя галера по дорогах,
В сумнім припливі радощів убогих.
І тільки з вежами палац на скелі
Дивився, гордо сяючи, на всіх.

Галера вічна й вічна мла для нас,
Лише вгорі у вежах за стіною
Дзвеніла радість світлою струною.
І Ротшільдів палац над цілим світом
Вогнями сявав у вечірній час...

МІЙ ЗАПОВІТ

Насамперед заповім я
Гнівного серця зблиски.
...Немудрому спадкоємцеві ж
Нині тешуть колиску.
Якраз у цю мить витесують.

Йому назавжди лишаю
Світ, де мене доволі,—
Де стільки мого кохання,
Страждання мого та болю,
Страждання мого і щастя.

З моїм ворогом лютим
Нехай же він довоює,
Хай вип'є з чаші моєї.
Якщо ж він і засумує —
Все'дно хай кпить з ворогів!

Нехай не скажуть, що дав я
У спадок немужню душу.
Хай мій нащадок сміється,
Нехай журбу в собі здушить
І плач солонийховає.

Нехай вороги шаліють,
Та перед ними — не кайся.
Мудро живи й красиво.
Помри, але не зрікайся;
І страчуватимуть — смійся!..

ІЗ ЗБІРКИ
«Я ХОТІВ БИ, ЩОБ МЕНЕ ЛЮБИЛИ»
(1909)

Я ХОТІВ БИ, ЩОБ МЕНЕ ЛЮБИЛИ

Нічий не предок, не початок,
Не друг, не родич, не нащадок —
Нікому я ніхто,
Нікому я ніхто.

Я сам — величність, як і кожний,
Полярний, тайний, нетотожний,
Я — вогник мандрівний,
Я — вогник мандрівний.

Та вже охляв я, що й казати:
Себе я хочу показати,
Щоб бути на видноті,
Щоб бути на видноті.

За те мене пісні побили:
Я хочу, щоб мене любили,
Щоб був чий-небудь я,
Щоб був чий-небудь я.

КОРАБЕЛЬ В ТУМАНІ

Все туманами покрило:
Вежі замків, Татр вершини...
Час від часу тут і далі
Спалахне маленьке світло —
Й напинаються вітрила!

То в угорськiм нашiм морi,
Де в непевностi i горi
Сотнi доль переплелися.
Що ж це справдi буде з нами?
Де тут люди, де тут гори?

Пливемо, мчимо, вируєм,
Без мети, без сна прямуєм.
Ця туман-країна наша,
Де туман iде з туманом,
Все засліплює й руйнує...

Та колись же ми причалим!
Ми ж немарно в морi мчали.
I покажем всiм, хай знають;
Наш корабль гармати має,
I їм досить вже мовчати!

ПІДКИДУВАНИЙ КАМІНЬ

Підкинеш камінь, він впаде, я знаю.
О, знов до тебе, мій маленький краю,
Вертає рідний син.

Він ходить по фортецях і по горах,
Сумує, тужить, падає у порох,
З якого він постав.

Куди втекти, де заховати втому
З угорською скорботою, що в ньому
То пахне, то болить.

Я — твій, в ненависті й любові дикій,
У вірності й невірності великій,
В угорській гіркоті.

Підкидуваний камінь, батьківщино,—
Це я, з тобою злитий воєдино,
Не розлучити нас.

Ти сто разів підкинь мене до неба,
І сто разів я повернусь до тебе,
Й востаннє повернусь!

КУМ ТАМАША ЕСЕ

Мій синок до Відня
Прикипів душею,
А Христові слуги блудять
З донею моєю.

Жінка спить в могилі,
Землю граф загарбав,
Підем, куме, в Мункач вільний,
Досить я вже плакав.

Все моє пропало,
За що тепер братись?
Час до Ракоці, кум Есе,
Нам з тобою податись.

Я — угорський дурник,
Син мій — пан у Відні,
І брудна попівська шльондра —
Доня моя рідна.

Відень з нас сміється,
Варад нас паплюжить.
Що ж нам, злидарям, робити?
Скажи, куме-друже.

Від попа та пана
Досить нам терпіти,
Досить вже ковтати образи
І ганьбу зносити.

Ракоці чи інший
Хай веде до бою:
Зміям голови гадючі
Зітнемо з тобою.

ПРОГУЛЯНКА НАВКРУГ МІСЦИНИ, ДЕ БУЛА МОЯ КОЛИСКА

Подивися, Бенце, бачиш
Пагорби сумирні й думні,—
Тут стояв десь монастир.
Бенце, глянь: туман, як вежа,—
Чуєш білий дзвін її?

Ось і Ер — то наша річка,
Далі — Красна, що була
Річищем старої слави,
Нині всохла і сумна.
Жінко, чи тобі зірвати
Кілька тих померлих квіток,
Що на річищі зросли?

Ось і Кото, городище,
Знищене або віками,
Або нападами турків,—
Залишилися від нього
Лиш ознаки і легенди.
Я хотів тебе привести
І сюди, й в село моє.

Ось вона, ота місцина,
Де родився, де й вернуся.
Звуть село дарма Міндсенте,

Бо живе у ньому й погань.
Ой, прокляте ж тут життя!
Я стою при цій долині,—
Погар давніх ватр схолов;
Наче фатум, вітер лине
Понад нами стрімголов.
Ти тікай, мене проклявши,
Чи гордися мною знов!

СТАРИЙ СЛУГА

Як і вчора, гості нині
В двері стукають червоні —
У червоні двері серця
Плинуть юрмищем веселим.

І усіх-усіх люб'язно
Там слуга старий стрічає,
Хоч давно його володар
Виїхав з домівки сеї.

«Був мій пан ласкавий дуже,
Та піти у смутку мусив.
Нині я, самотний, знаю,
Що чекати його марно...»

НІЧ БУДАПЕШТА

Сон великий, нічний в Будапешт я приніс.
Місто смутку і радощів, любе до сліз.
Стін твоїх не торкався я рукою давно.
Знов круг мене цигани, жінки і вино.
Сон великий, нічний в Будапешт я приніс.

Я — сп'янілого вечора сяйво сумне.
Будапешт мій нужденний, розрай ти мене,
Скрізь гірке мені пиво й вино молоде,
Тут — солодкою радістю повниться день.
Я — сп'янілого вечора сяйво сумне.

Я приніс темний сон, води Лети-ріки —
І співа Будапешт, ллються грошей струмки.
Візантія жадала колись забуття,
Та забутись не вміла, як ти, за життя...
Я приніс темний сон, води Лети-ріки.

Всім тут учту останню вже скоро справлять,
А сьогодні б нам форінтів сто або п'ять,
Тут, як вечір надходить, — ми всі королі,
Хоч неважко й померти в ранковій імлі.
Всім тут учту останню вже скоро справлять.

Тут вогонь кладовищ осліпляє людей,
Кожен ходить в жалобі за кимсь що не день,
Тут повія, хвороба, шукання пригод,
Волоцюга, розпуста, брехня і банкнот,
Тут вогонь кладовищ осліпляє людей.

Тут на гойдалках смерть превесела зліта,
Ресторани, театри, пісні, суєта,
Поцілунки, забави, цигани, вино.
Що віщує нам завтрашній день — все одно.
Тут на гойдалках смерть превесела зліта.

Після денних отрут — насолоди нічні.
Бенкетують мерці, а серця у вогні.
Чим хороші тут ночі, що йдуть без пуття?
Чим хороше веселе оце забуття?
Після денних отрут — насолоди нічні.

Завтра знову сюди я прилину, прийду,
Дикий запах зорі уже чути в саду.
О сумний Будапешт, загортайся в дими,
Під заставу ти ночі й майбутні візьми.
Завтра знову сюди я прилину, прийду.

СМЕРТЬ ПОЕТА КАТУЛЛА

Коли зліг бідолашний Катулл
Й від страждання вуста побіліли —
В вуха Лесбії інший шептав
Галантні слова розпашіло.

Як затихли мелодії всі
У Катулла останнім диханні —
Місто нові співало пісні,
Ті, що інший приніс на світанні.

Засипали схололі вуста
Буйноліта ясними квітками —
Й сто троянд народив раптом кущ
Всім на диво сухими гілками.

Коли вмерлого друг-побратим
Ще ридав, захрипав до загину,
То в сусідстві патриціянка одна
Спородила розкішну дитину.

Коли Лесбія вмиласть в сльозах,
Не жахали ридання неvtішні:
Рвала одяг свій Лесбія так,
Щоб хтось перса побачив розкішні.

КАРЛЮЧКИ МОРЯ

Під пальмами замерзлими читаю
Цей лист один, великий лист:
На двох сторінках вітер гостроперий
Бурхливий і зухвалий виклав зміст.

Мільйони літер — білі хвилі
Дратуються, біжать звіддалеки,—
Вкриваючи сторінки моря, пишуть,
Що я таке, хто я такий.

Якась тужлива гордість огортає,
Сумнівна віра в плетиві думок...
І я читаю із нервовим сміхом
Карлючки моря — тоскне письмо.

Невже це доля шле мені послання?
Кінець кар'єрі? Не дістати зір?
Пиши, пиши! Ти не жартуєш, море?
Великий лист. Дешевий твій папір...

Ну, що ж! Я відповім: живу, існую,
Хоч стомлено, хоч здавлено украй,
Але живу й господарем залишусь
І моря, й долі, і всього... Знай!

СМЕРТЬ ВЕСЕЛКИ

Яка веселка в небі нині! —
Пручка, барвиста, осяйна,
Мов пояс дивнокольоровий,
Підперезала юний світ.
Та ось і вечір підплива.

А на землі не лише люди,
А й птахи, й коні натомились
Дивитись жадібно з полів
Крізь опрозорені сльозини
На диво лагідних небес.

Вже й сонце прагнуло спочинку
Й хилилося за небокрай,
Та ще усміхнено дивилось,
Як щедро ллє веселка барви
На перегноєні поля.

А вечір плив і підпливав.
Веселка в сутінь розливалась,
Молодшаючи у красі.
Та ось і випили хмарини
Останні краплі її барв.

.

Востаннє сонце посміхнулось.
В задумі світ увесь зітхнув:
«Хіба полям таким зчорнілим
Потрібні ці дива казкові,
Ці ніжносяйні кольори...»

КАТО НА МЕСІ

Різдвяної білої ночі
На схрещенні битих доріг
Служниця священика — Като —
Дитя своє кинула в сніг.

А потім, ступаючи ледве,
Нещасна, похмура, мала,
Вона на всеношну веселу
До церкви святої пішла.

Горлали дяки і священик
Подяку гучну за життя:
«Хвала тобі, боже, навіки,
Що це народилось дитя».

З'явилося воно в Віфліємі,
А Като охоплював жах...
Дитя віфліємське дивилось
На неї з сльозами в очах.

СПЛЯТЬ ЗЛИДНІ

Ельдорадо буйних пристрастей,
Досить п'яно вирувать!
Тихше. Десь, напевно, в Уйпешті,
Разом з парубком намореним
В комірчині злидні сплять.

Двадцять літ минуло хлопцеві.
Праця сили позбавля.
Спить. І подих гусне інеєм.
Важко спить і усміхається,
Більший пан від короля.

Чиста постіль сниться хлопцеві,
Чиста жінка зігріва.
Заробітки більші маряться,
Одежина, й харч наснилися,
Й лагідні, як сон, слова.

Сниться: щезло кровохаркання,
Для заводу сил стає,
І всевишній літ із двадцять ще
Почекає, перш ніж кликати
Хлопця в царствіє своє.

Ви, набоби міста ситого,
Досить вже вино кружлять!
Зупиніться і прислухайтесь:
Сном святим, останнім,— чуєте! —
В нетрях міста злидні сплять.

ВІРШІ
ПРОЛЕТАРСЬКОГО ХЛОПЧИКА

Мій тато з ранку і до ночі
Завжди працює, не дріма.
Немає кращих, як мій тато,
Ніде нема.

Піджак у тата незavidний,
Мені ж купив костюм новий.
О, скільки про моє майбутнє
У нього мрій.

Мій тато робить на багатих,
Вони ж глузують всі над ним.
Та він щовечора надію
Приносить в дім.

Мій тато гордий і сміливий
І терпить лиш з-за нас.
Та не схилявсь він перед грішми
В найтяжчий час.

Мій тато бідний і в зажурі,—
Й коли б йому не сина вчить,
Земну комедію на світі
Спинив би вмить.

Коли б мій тато замахнувся,
Лишився б пил з багатія.
І був би кожен — мій товариш,
Такий, як я.

Коли б мій тато лиш промовив,
У багатьох здригнув би дух!
Й не благоденствовало б стільки
Панів навкруг.

Мій тато бореться й працює,
Він дужчий на землі усій.
Міцніше короля самого
Татуньо мій.

**ПІТ ЛЮДСЬКИЙ,
БЛАГОСЛОВЕННИЙ БУДЬ!**

**Ти, хто тіло нам завжди каліче
Й очі виїда, мов ртуть,
Ми тобою пишем на сторіччя
В небесах революційні гасла:
Піт людський, благословенний будь!**

**Твір оцей — не витвір сил небесних,
Бо земна у нього суть.
Кожний, хто облився потом чесно,
Той полегшить, мов сльозою, долю:
Творчий піт, благословенний будь!**

СТАРА КУН

Десятеро хлопців породила,
На борню і на біду зростила,
А тепер в нетопленій хатині
Помира бабуся в самотині.

Схлипує її старий надворі,
І свистять, болять легені хворі.
Іноді прорветься голос глухо,
А довкіл гуляє завірюха.

Виснажені, дивляться в зажурі
В очі один одному похмурі.
Наче доля їх, була горбата
Під соломою старенька хата.

Радості вони у ній не мали...
Дітлахи поволі підростали,
Розбрелися десь тепер по світу —
І старим ні слова, ні привіту.

Каганець мига на лаві тьмяно.
Труд і злидні старять надто рано,
І заставив голод мимоволі
Викашлять з грудей легені кволі.

Пригадав старий своє минуле —
І в уяві юність промайнула.
Обернувся — а стара із ночі
Нежива йому сміється в очі.

ТИША

Ступають боязко прохожі,
Не чути співів вечорових.
Жінки і діти насторожі,
Ведуться пошепки розмови.

Селом угорським страх літає.
Ні звуку! Вулицями всюди
Снують шпиків таємні зграї...
І тиша скрізь: бояться люди.

Але крізь морок і тумани
Передвесняний вітер дише.
І над селом світання встане,
Й розколеться тривожна тиша.

СЕЛО В ТУМАНІ

Я хворий — і з маленької оселі
Дивлюсь на світ крізь марево ясне
І згадую раптово в лихоманці —
А що, як переслідують мене?

Боюсь ясними, сонячними днями
Відчути погляд на собі на мить;
І якщо бачу я з вікна далеко, —
Моя душа і стогне, і тремтить.

Усе, що нагада мені минуле,
Бентежить душу, будить в серці біль, —
Світанок, обрій, бажане зітхання,
Газета, пошта, вісті звідусіль.

В страшній тривозі я всього боюся,
І спокій втратила душа моя.
О боже мій, як на життя карнизі
Тримаюся іще сьогодні я?

Буває, ранком — спізниться зірниця, —
І я сиджу й радію в тишині:
Село в тумані — й відчуває серце —
В тумані цім безпечніше мені.

НА ГАРЯЧОМУ ПАГОРБІ КВІТІВ

На пагорбі гарячим,
Де сонця дощ опівдні,
Про щось лепечуть квіти,
Я слухаю і бачу:

Веселі — пурпурові,
Уїдливі — лілові,
Сліпучі — білі-білі
Дзвінку ведуть розмову.

Про щось мудрують сині —
Лунають голоси їх;
Насмішкуваті мальви
Неквапно промовляють.

Одна лиш жовта квітка
Нічого не говорить —
Мовчить вона і журно
Хитає головою.

Стражданням оповита,
Мовчить на схилі літа
Замислена троянда,
Прекрасна й сумовита.

ДАЙ, БОЖЕ, ВСІМ

Боже, дай же радість миру
Цим жінкам, чоловікам,
Щастя подаруй їм сам,
Гроші, і кохання, й віру.
Небо тут блакитно-світле.

Я хотів би відшукати,
Біля тих хотів би стати,
Що життя зазнали гніт,—
Людям легко кинуть світ.
Небо тут блакитно-світле.

От чому віддавав би радо
Їм свої думки й поради,
Весь набуток цінний свій...
Я, либонь, вже став старий.
Небо тут блакитно-світле.

Часом, часом скарб любові
Скрито в серці, наче в схові.
Часом, часом туга й біль
Тиснуть серце звідусіль.
Небо тут блакитно-світле.

Боже, дай нам юність, волю,
Віру і щасливу долю,
Слави і любові вкрай
Всім живущим людям дай!
Небо тут блакитно-світле.

НІЧНИЙ ШЛЯХ ВОЗУ

Який він каліка — цей Місяць!
Як німо в цій ночі пустинній.
Який я зажурений нині.
Який він каліка — цей Місяць.
На друзок розтрощено Всесвіт.
Розпались вогні на іскринки.
Розбилась любов на частинки.
На друзки розтрощено Всесвіт.
За мною рипить ветхий повіз,
І скарга його все чутніша.
Навкруг — напівшум, напівтиша.
За мною рипить ветхий повіз.

**ІЗ ЗБІРКИ
«ПОЕЗІЇ ВСІХ ТАЇНСТВ»
(1910)**

НЕ ВІДДАМ

Все віддам, що накажеш,
Все поверну — навік.
Та не віддам нізащо
Очей твоїх.

Буду ними дивитись
На тебе і на блакить —
Буду ними дивитись,
Допоки жить.

Все віддам, що накажеш,
Все поверну — навік.
Та не віддам нізащо
Очей твоїх.

ТИХА, МИНУЧА ПЕЧАЛЬ

Тихіше нічної пори
Співайте, буремні вітри,
Раптових північних пісень,
Мандрівних, бродячих пісень!
Сьогодні вже червень настав,
А в серці жалоба якась,—
Сумний, я прийшов звідкілясь
І навіть привіту не склав
Безгрозяним літнім ночам,
В які я занурився сам
І витягти звідки не зміг
Ні серця, ні втомлених ніг,
Мандрівників цих запальних,
Мандрівних, бродячих пісень,
Раптових північних пісень.
Тихіше нічної пори
Співайте, буремні вітри!

ЯКЕ Б ПОГАНЕ НЕ БУЛО ЖИТТЯ

Їх так обтяжило чекання
Моєї смерті! Позникали —
Заледве півень крикнув зрання —
Мої апостоли Петри,
Мені на шкоду — існування.
І попри все я жити смію.
О ні, хвалитися не хочу —
Я не живу, а животію,
Та гордо кров моя несе
Мою засмучену надію!
Хоч як — аби лиш тільки бути,
Хоч як — аби проіснувати,
Нехай змарнів, нехай забутий,
Аби лиш, смерте осяйна,
Твоїх обіймів не відчути.
Хай хтось хвилини отакої
І чрево матері, і небо
Кляне, ображений судьбою,—
Та я тримаюсь за життя,
Та я кричу йому: «Evoe!» *

* Evoe (грецьк.) — вигук радості.

СУМ, ЩО НЕ ПРИЙШОВ

Прийшли строкаті свята великодні,
О боже, не вдалось і це сьогодні:
Хоч календарний сум.

Великодня чекав: усе, що мушу
Згадати, хай жбурне мороз у душу,
Хай скрижанію весь.

Та от — строкаті свята великодні.
Мій боже, не вдалось і це сьогодні:
Великий, втішний сум.

СИЧ ІЗ КАЗКИ СТРАШНОЇ

На світанні спить тишина.
Синьовуха, дужа, дурна,
Дивна птиця сова кружля,
Мов той сич із казки страшної.

Б'ється крильми у скло вікна:
Це самотність моя, це я,
Ще ніколи я так не сприймав,
Так не бачив свого буття.

Підведусь, і тоді відлетить?
Ох нічна передсвітня мить,
Ох минуле, доля, життя,
Синьовухий великий сич.

ДО БЕРЕЗНЕВОГО СОНЦЯ

Весно, революції світання,
Ми закуті кригою страждання,
Нас за тисячу років не запалила,
Березню угорський, твоя сила.

Боже правий, прокляни цей сум великий,
Прокляни тоді життя усе навіки,
Якщо й далі жить у горі ми повинні,
Прокляни чуття і радості невинні,
Прокляни, що нас приваблює на ложе,
Прокляни нас, прокляни навіки, боже!
Прокляни наш кожен крок, що

ми ступаєм,

Нашу землю поміж Тисою й Дунаєм,
Прокляни минуле наше, і майбутнє,
І нащадків, що розлазяться, мов трутні,
Якщо всіх ми не здолаєм, хто згасити
Хоче Березень угорський, буйноквітій.
Боже правий, прокляни, як є прокляття,
Все віджиле, мертвість душ, що

зотлівать їм,

Тут панують дикі звичаї і злидні —
Треба знищить все бридке, тисячолітнє,

Все, що зраджує, повите млою мору,
Що нам Етелкез нагадує в цю пору.
Підіймається старе на нас із ночі,—
Юний Березню, дивись тепер нам в очі,
Дай нам владу, дай нам силу
променисту —

Як ми вірим в революцію вогнисту!
Ми солдати й побратими її кровні,
І зненависті однакової повні
Наші душі і до графа, й до магната,
Хай тремтять вони сьогодні,—зграя клята!
Світ побаче в ці години незабутні,
Чи ми гідні на життя і на майбутнє?
Сморід грошей і панів тут бродить всюди,
Жить на світі по-новому будуть люди.
Підняли попи навкруг своєї кадила —
Певне, моляться, щоб гибель нас зустріла.
Тож від Петефі потрібне дужче слово,
Щоб трощило давній світ воно громово.
І коли пошле нас Березень в двобої —
Доб'ємося ми Угорщини нової.

(Сонце Березня, страшні твої прокльони,
Та чудовий нині твій прихід червоний.
Поможи нам, щоб тепер у битві з тьмою
Всі ми смертю не загинули страшною).

ЖИТИ, ДОКІЛЬ ЖИВЕТЬСЯ

Так: докіль живеться, жити.

Так: законом це вважай,
Але що з життям робити,
Як болить тобі життя?

Так: великого ми прагнем.

Так: наш мозок аж кипить,
Хоч і знаєм, що велике
Є дрібницею лише.

Так: живи собі в покорі.

Так: мовчи, коли болить.

Почекай — і, мов професор,
Смерть одвідає тебе.

Так: докіль живеться, жити.

Так: законом це вважай,
Але що з життям робити,
Як болить тобі життя?

ПРОДАЄТЬСЯ КОРАБЕЛЬ

Продається корабель!
Щогли поламались, линви перегнули,
Та з усім його добром у цілому — цілий.

Продається корабель!
Трохи підремонтувать —
 побіжить на подив!
Остогид йому давно стомлений господар.

Продається корабель!
Він на совість послужив —
 все про це говорить.
Певно, вийти в море з ним і тепер не сором.

Продається корабель!
Знали тисячі штормів ці тугі вітрила.
Тисячі світів йому обрії відкрили.

Продається корабель!
Хто загинуть хоче з ним гідно
 і прекрасно,
Зачаровані ідіть на вітрило ясне.

Продається корабель!
Кличе він: чия рука доторкне штурвала?!
Хто на шторм і смерть чека гідну, небувалу?

Продається корабель!
Досить дорого-таки — тільки для запеклих.
Та зате й шляхетна путь, гарна —
аж до пекла!

РІК ХИМЕР

Упарі Літо і Весна, і Осінь і Зима,
З глибоких ліжок всі річки для зустрічі звелись,
Я ж сам собі, я сам-один,
Мене залишили усі, хто так любив колись.

Не сповна розуму, мабуть, цей Всесвіт
нині став,
Якесь із божевільних Сонць зреклось
тяжіння пут.

Хтось переплутав все довкіл,
Появу гибельних комет передрікають тут.

Канати прагнень молодих порвались,
мов нитки,
Кохані наші без причин проснулись,
мов колись,

Та радощі колишні ми
Відчуєм так, немов собі тягар сумний взяли.

І звідусюд усі ножі запрагли крові знов,
І пароплав на пароплав націлився в імлі,
А тим, хто полюбив життя,
На мить побачення дають із ним на цій землі.

Хто ж винен тут, хто робить це, хто ходить
поміж нас?

Чому ховаєм од усіх оте, що в нас живе?

Над нами хмара нависа,

І душі топче, і мертвить, неначе смерть, пливе.

О ні, хвилина лиш — і все, все зміниться

навкруг,

Все буде іншим — море, світ, все іншим стане

вмить,

В глибинах мозку промайнуть

Нові думки, закони всі, що ними треба жить.

Ба ж ні, то мить лише, і знов — боюсь, боюсь,

боюсь:

Що буде завтра, що воно насправді принесе?

Світів далеких міражі,

Що завтра явите мені, чи збудеться те все?

Як доля зміниться моя, які негоди ждуть,

Коли помре все дороге, зів'яне, наче цвіт?

Сумний і сповнений таїн,

Жахний, одвічний, і живий, і нескінченний світ.

**ІЗ ЗБІРКИ
«ЖИТТЯ, ЩО ВІДХОДИТЬ»
(1912)**

ДАЛЕКІ ВОЗИ

От зійде місяць за годину,—
І путівцем тим утоптаним,
Шляхом прадавнім тим до міста
Їдуть
Вози з-поза о́виду.

Ой місяць-повень... Пісню чути.
Листя спада на воду...
В сяйві нічнім скриплять тихенько,
Їдуть
Вози з-поза овиду.

Про місяць уві сні хтось марить,
Думу за думою водить —
В час, як неквапно так, поволі
Їдуть
Вози з-поза овиду.

До міста шлях — продать, купити,—
Правлять рипучі підводи...
Котяться ветхі вже колеса,
Їдуть
Вози з-поза овиду.

А місяць блякне — вже й світанок,
Місто, під запах диму й поту,
Гасить електрику, як зачує:
Їдуть
Вози з-поза овиду.

Пробуджуються містом люди,
Зморені, бідні, в праці згорблі,
Ждуть вони тих, що ген аж їдуть:
Їдуть
Вози з-поза овиду.

І місяць пада, натомившись,
Сонце натомість із доброю
Сходить ясою — кругле диво:
Їдуть
Вози з-поза овиду.

ГАМІР БІЛЯ ПІДНІЖЖЯ МОГО ЗАМКУ

Дикий цей гамір доноситься
Вгору до мене. Квапляться хлопці!..
Тут кров моя та й по кожному кроці —
Шлях мій самотній, що вивів угору.

З високого замку питаю:
Це хто галасує там долі?
Співці-ніхто, що нелюбі долі,
Кого мавпування вбило?

Веселі легіні — битим шляхом,
Торованим шляхом ідуть, поспішають.
Що вчора було? Що буде?—не знають.
Спокійно довірилися іншим.

О мій світанку, святий мій початку!
Я з сорому очі й сам опускаю:
О, краще б не рухавсь я,— каюсь,—
Ніж цих шмаркачів підбадьорювать.

Адже ж через мене живе та існує
Цей набрід, це військо. Їм кров

МОЯ СЯЄ,

Вночі їх, червона, веде, спонукає
До руху вперед, все далі.

Згори дивлюся на епігонів,
Що довкіл замку лемент здіймають,
Гвалтом в дискусіях перемагають...
Mea culpa, mea culpa.

ВОГНЯНИЙ БЕРЕЗЕНЬ

Цей світ, скалічений віками гніту,
Можливо, скоро згине без жалю.
Та я і перед смертю, повний віри,
Співаю славу всім борцям за волю
І зрадників прокляттям опалю.

Нехай лунає спів того угорця,
Що не вагаючись, ішов на бій,—
Цей спів почують навіть і в могилі
Прислужники запроданців і графів,
Що сіють горе в Гуннії сумній.

Я лиш тому загину, що угорець,—
На мене меч уже звели кати,
Але й тепер до вас я серцем лину,
До вас, найкраща березнева молодь,
Щасливі у майбутньому брати.

У вас немає в голосі неправди
І в грудях досить моці і вогня —
І на життя щасливе, світле й вільне
Іще не мав ніхто такого права,
Як ви — сьогоднішні герої дня.

Дивіться: нині ще нема нічого,—
Лише безправ'я і закони злі,
Але ви юні і незламні духом.
Звитягу вашу й мертвий я віщую,
І завтра буде легше на землі.

Немає тяжчої, як ваша доля,
О юні друзі,— в лігвищі біди
У вас серця міцніше криці стали —
І то, як тільки в них засяють іскри,
Життя іржа вам тьмарить їх завжди.

Брати мої, ви на вогонь дивіться,
Щоб цей огонь нізащо не погас.
Життя ітиме по своїх законах —
І хто із вас угорцем народився,
Тому радіти треба повсякчас.

Йдучи з життя, я вам життя і віру
Заповідаю, молоді брати!
У попелі моїм вогонь іскриться
Й палке бажання: до борні ставайте,
Сьогодні березень — життю цвісти!

НОВИЙ ПРИВИД

Лине вість: новий з'явився привид;
Світлі дні несе його прихід.
Невідступний він, ясний, червоний,
А шолом на нім, що й перед богом
З голови скидять не слід.

Бачу нині я його появу,
Слухаю про нього спліток рій.
Буйна радість в грудях калатає —
Це прийшов і ходить по країні
Гордий визволитель мій.

Байдуже до мови і намови,—
Він від графів не чека хвальби.
Та з якою гордою любов'ю
Він себе усього до останку
Віддає за щастя боротьби.

Натрапляв на нього я не двічі,
Я себе від нього боронив,
Та, коли його я всоте кидав,
Втисячне вертався я до нього —
Душу він мою заповонив.

Ходить привид, ходить велет привид,
Будить мисль і в зорах палахтить.
Він — бентега в кожному чеснім серці,
Що живе тривожним його йменням,
Величчю любові в нім болить.

В кому честь донині не заснула,
Хто завжди — людина між людей,
Той, як брат, зі мною разом скаже,
Що не має привид собі рівні —
Дужчої ідеї між ідей!

Може, все навіки загубити
На сумній землі нам час прийшов.
Того привида вбрання червоне
Я вдягаю, як найвищу радість,—
Хай моя на нім проступить кров.

В мить якусь зневірено й зненацька
Зрікся б я його, але дарма:
Я, угорець з долею гіркою,—
З радістю кричу, що є цей привид
І нічого більш нема.

Втомі опиратися несила:
Душу нам виймає боротьба.
Але все в мені й земля угорська
День у день на привида чекає —
Він — світанок, день новий, судьба.

Більш нема нічого — тільки привид,
Котрого найбільше у житті
Рицарі минулого бояться
Й молоді, яких старечий острах
Супроводжує в путі.

Як тепер зненавидів життя я,
Вся душа моя в дірках наскрізь,
Бо вона — сумна земля угорська —
Жде в нестямі привида нового,
Він мені маячить скрізь.

МАТИ Й ДОНЯ

— Мамо, як лице твоє палає!
Чом сумна? Нічого не говориш...
Я б хотіла знати, що з татусем,—
Знову хворий?

Де він зараз? Чи ти знаєш, мамо?
Може, у в'язниці з бунтарями?
Як нам бути? І завжди так буде?
Завжди, мамо?

— Ні, дитино, так не буде вічно,
Не журися, донечко, віднині.
Вже, либонь, твоє кується щастя
Десь в країні.

Доню мила, це життя жахливе,
В ньому горя і утрат багато.
За твоє майбутнє б'ється нині
Рідний тато.

ХЛОПЦЯМ УРОК З ІСТОРІЇ

Вибороли нам вітчизну
Скіфи — мужі славночолі,
Добродійники бідноти...
Так принаймні вчать у школі.

Вигадка! Тисячоліття
З трударів реміння дерли.
Кріпаків мільйони гнулись,
Ради жменьки графів мерли.

Бо ж Угорщина багата
На скарби, врожаї, вроду,
Та текли в кишені панські
Ріки — золото народу.

Діставалися блаженства
Ошуканцеві, тирану,
А працюючим мільйонам —
Дзвін кайданів, мед дурману.

У дітей бліді обличчя,
Та мужніє юнь чудесна.
Хай земля хоч западеться,
Все ж Угорщина воскресне!

Нам належить ця країна,
Де пани кують окови.
Будьте ж, діти робітничі,
До борні завжди готові!

У вітчизни щедре сонце,
І повітря є, і небо.
З пазурів вояк зухвалих
Силоміць візьмем для себе.

Тож до праці, до науки!
До борні готуйтесь, діти!
Вам у силі та здоров'ї
Рідним краєм володіти.

УГОРСЬКИМ ВЧИТЕЛЯМ

Коли гряде свята, жадана буря,
Болото хай стрясе до глибини.
Повстав і той, хто вік терпів образи,
Хто радості в житті не знав ні разу.
Угорський вчитель — раб від давнини.

Це він, хто мусив у містах і селах
Вогнем осяять душі дітлахів,
Що тягнуться до світла з тисяч келій.
Поміж рабів він був рабом в пустелі —
Угорський вчитель — він не жив, а скнів.

Ви, що прозріли, гляньте сонцю в очі!
Країна гине від наруги й мли.
Народ вести вам треба за собою,
Не будьте боязливою юрбою —
Чи мало бід пани вам принесли?

Коли тут буря — серце їй віддайте!
Як час пробив — ставай на битву, рать!
Серця міцні, гартовані для бурі,
Країна темна жде в ці дні похмурі,—
Її лиш в бурі можна врятувать.

Коли гряде свята, жадана буря,
На тюрми йдїть, хай скрізь гримлять бої!
Віки в нас крали світло з душ гаряче,
В учителі вітчизна хай побаче
Палкого визволителя її.

ВІЧНЕ ДИТИНСТВО

Від юних аж до зрілих літ,
Немов мене залято,
Дитинним поглядом щодня
Дивлюсь на білий світ.

Людська злоба і люте зло
Мене торкнули знову.
Квилив із тої туги я,
І тоскно так було.

Сховалась у питань рої
Недосконалість світу.
Та відповідь почувеш ти
І не збагнеш її.

Не втямиш відповіді вмиць,
Принишкнеш, мов дитя,
І затремтиш, як в листопад
Листок сухий тремтить.

Зітхнеш: «Маєтку мій сумний,
Дитинство безперервне;
Я так тобою дорожу,
Єдиний скарбе мій».

СПАСИБІ, СПАСИБІ, СПАСИБІ...

Клекіт проміння сонячний,
Смак твого ніжного імені,
Грім небесний тривожний мій,—
Боже мій, боже мій, боже мій!
Все душею збагнув же я:
Ти була — все для мене:
Серцебиття шалене,
Дотик святий обожнення.
Зором сумним і гострим
Щастя дала і острах.
Там, де життя початок,
Там, де олтар і руїна...
Дякую, що печаттю —
В серці моїм — провина,
Дякую, що матусю
Не пожалів задля тебе,
Дякую — не боюся —
За цей мій плач затерплий,
За цей мій сумнів, сум мій,
Що у людському тлумі
Жодному я не винний —
Тільки тобі — єдиній.

**ІЗ ЗБІРКИ «НАШЕ КОХАННЯ»
(1913)**

ВИМАГАТЬ, ПРОТЕСТУВАТИ

Ех, захворіти б над силу,
Навіть зазирать в могилу,
Але жити, але жити!

Хай червою зроблять пана,
Сліду з нього хай не стане,
Але жити, але жити.

Хай тебе всього позбавлять,—
Хоч тебе і діти славлять,—
Але жити, але жити.

Майбуття свого боюся,
Перед ним чолом хилюся,
Але жити, але жити.

Глум тебе хай в очі коле,
Хай весни й не знав ніколи,
Але жити, але жити.

Вимагать, протестувати,
Тільки, тільки не вмирати,
Але жити, але жити!

ЛЮБОВ ДО САМОГО СЕБЕ

Споминів шукаю всюди,
Боже милий, боже милий,
Пам'яте моя,
Я цілую давнє фото —
Хто ж то, хто то
Стомлений, сумний на ньому —
Ах, це я, це я!

Як усе тебе покине,
Ти так само, ти так само
Кинеш все нараз.
А кого ж то цілувати
Будеш, брате,
Хто ж то вартий поцілунку
В прощавальний час?

Тисячу разів цілую
Побратима, побратима,
Хто мене всі дні
По важкім життю провадив,
Хто не зрадив,—
Так, я сам себе цілую,
Вірного мені.

Світ на мілині чудовий;
Боже милий, боже милий,
Ти дозволив знов,
Щоб відбилась на мойому,
На старому
Духові твоя блаженна
Молода любов.

ГАРНИЙ ЛИСТ НА ПРОЩАННЯ

Ось я тебе востаннє відпускаю —
Хай згинуть чари, сто разів пропащі,—
Якщо ти думаєш, що я не зможу
Цього зробити з болю та відчаю,—
На! Кидаю тобі багатий, панський
Плащ забуття мого, бери, вдягайся,
Бо, мабуть, потім холодніше буде,
І жаль мені, коли ти змерзнеш трохи,
І жаль мені не власного надламу,
А лиш твого приниження і страму,
Ну, словом, лиш тебе одну жалію!

Давно й таємно це було,— щоб долю
Твою прикрасити, я з милосердя
Зманливого писав псаломи Леді
І карбував снагою молодою.
Тоді ж передавав я безустану
В цілунках віру гарну й неправдиву,—
Бо з іншою я цілувався краще,
В любові нашій іншу мав кохану;
Все це було не без твого впливу,
Тож дякую тобі й колишнім Ледам,
Як тільки може дякувать людина,
Що струєна була цілунків медом.

Тебе давно я, вдарений журбою,
В минулім і в сучаснім не шукаю.
На рабському шляху твого майбуття
Так само попрощався я з тобою;
Жадаю, щоб одне звершилось диво,—
Хай щось таки зостанеться у тебе
З моїх чудових вигадок віршових,
Хай «щось» оте запевнить сиротливо
Тебе, що ти так само існувала,
Як той поет, чия рука зухвала
Своїм алмазом прикрашала жінку.

З грудей своїх я, повен ненаситі,
Уздріть хотів твоє падіння гарне,
Не самки гнів, що прагне лиш колоти,
Самцеві люто мститися щомиті,
Не глум твоєї вбогої істоти,
Бо ж на тобі був знак душі моєї
І віра: ти — призначена для мене;
І не дозволено твоєю минуцністю
Побачити мені й чужим так само,
Хіба не ріс твій дух з мого кохання,
Який до наших радісних обіймів
Був невиразним, як дрібне питання.

Чи житимеш, мов квіточка зів'яла,
Що в молитовнику відпочиває,
А чи до дір занесиш німб, цю злуду,
Моїх благань оманливі начала,—
Я вищу долю вік благати буду,

Щоб наших доль вона не посплітала,
Мені однаково, чи море бруду,
Чи струмінь сонячний тебе поглине,—
Тебе я бачив — і тому була ти,
Тепер мені тебе вже не видати,
Тому тебе нема, нема й відплати!

КІНЬ ПИТАЄ

Кінь біжить — дзвенить підкова,
Та й любов — перёдзвін слова.
Скаче кінь, куди — не знаю,
Я дорозі довіряю.

Кінь біжить, грузька дорога,
І мовчать йому незмога,
Кінь хитає головою:
— Що, господарю, з тобою?

ЩАСЛИВІ, ЩО СЬОГОДНІ МИ ЖИВЕМ

Шаблі, рушниці і кінські копита —
В одне змішають вуличні бої.
Гарячу кров земля жадає пити —
І ми щасливі, коли п'є її.
Щасливі ми, що живемо сьогодні,
Що світлі наші душі благородні,
І наша кров, і наша кров з вогнем
Є над усе, є над усе сьогодні —
Щасливі, що сьогодні ми живем.

Добра в житті ми бачимо замало,
Лиш колотнеча й злидні без кінця.
О ти, святе натхнення, що повстало,
До смерті сповною збуджені серця.
Ти найсвятіше, найрідніше людям;
Повстати краще, ніж конать під спудом.
Відвага нам до серця з кожним днем.
І хоч ми жити будем чи не будем —
Щасливі, що сьогодні ми живем.

ПІСНЯ ПЕРЕД ЖНИВАМИ

Ви — гнів, що в попелі чаїться,
Ви — руки стиснуті міцні.
Під грізні заклики нещадні
Надходять свят гарячі дні.

Уже поля до жнив готові,
І помста в горлі, мов ропа.
Так швидше коси вигинайте —
Червоне свято наступа.

Ось-ось порвуться струни гніву,
В країні пройде буревій.
Втягли від страху в комір шиї
Пани у тиші грозівій.

Жнива — угорським святом стануть,
Пшеницю й голови пожнем.
Росте святий загін упертих,
Жнива все ближче з кожним днем.

МИ СМІЯТИМЕМОСЬ ОСТАННІМИ

— Тихше ви, бо почнеться війна! —
Так залякують бунтарів...
Але тільки почнеться вона,
Вийде в море фрегат на зорі,
Що героїськи потопить армади.

Затівайте, поріддя п'ятьми,
Свою бойню — ось наші тіла!
Але й, здохнувши, лишимось ми,
І розтане над світом імла,
Й наш фрегат полетить альбатросом.

Командирами бути нам,
Хай фрегат і'сповільнює рух,
Ми понищимо плани панам,
Ми піднімемо гордий свій дух,
Й наших душ задзвенять вітрила.

Починайте! Війна то війна —
Ми готові до бою давно,
Хоч не наша у цьому вина.
Нам людьми залишатись дано,
І сміятись ми будем останні!

Їх нащадки живуть, та на душі їм тиша лягла.
Дивна тиша, щоправда, запала:
Півкраїни надірваних, змучених тяжко грудей
Помсту чорно-червону із хрипом важким
видихало.

Тиші знак потаємний — то місту вітання села,
І у знаку німому жахливі слова причаїлись:
Таємниці прокляття у тишині галерей,
Небувалі пекельні машини чекати стомились.
Тиша змінить усе, перемінить країну умить,
Сплять до часу підземні мінери.
Ця країна мала, що ув'язнена тисячу раз,
Раптом вибухне. Всі узурпатори враз
Свій тепленький прибуток землі віддадуть,
щоб нагріть
Зимну тишу. Даремно. Її вже тоді не вблагати.
Несподівано грізно, оглушливо скажуть своє,
Прогримлять над панами таємні і гнівні
гармати.

МЧИМО В РЕВОЛЮЦІЮ

Востаннє вішають на шию
Нам кровопивцю і жандарма,
Сміється труд — наш план звитяжний,
Міцніє карк, що ламле ярма;
Ми ж обробили цю погану
Угорську землю зла, обману,
Печалі, рабства, горя, туги,
Ми й завдамо смертельну рану.

Тут висіяли смерть недобру,
Щоб не зійшла вона ніколи,
Все ж нині в придунайськiм краї
Лють має найпишніше поле.
Тут виринає смерть зісподу,
Як рабська віра у свободу,
Вона — життя провидець — має
В нас для веселощів нагоду.

Куди не глянеш — діє доля,
Яскріє вибуху жадання,
Людина, живучи, боїться,
Радіє, гинучи зарання.
Готується до битви й крові

Народ, як до гріха любові,
Ще лад старий не щез, та славно
Стоїть новий — наготові.

Так діє доля; полюбіть же
Підпалювача навісного;
Як пан і як угорець, певно,
Нікчема він, але, крім того,—
Часів гінець — під нашим дахом
Літає він вогненним птахом,
Щоб Гуннії гноївня панська
Згоріла і розпалась прахом.

Жандарми, Відень, забобони,
Пиха панів, давно віджилих,
О, навіть бог не зможе збити
Температуру в наших жилах.
Ми ще не знаємось навзаєм,
Та завтра душі поєднаєм;
Жадання чистоти спалнуло,
Тож киньмо у вогонь, що маєм!

Послухайте гудіння ночі
І свіжі стогони світання —
Майдани сіл і Будапешта
Рокочуть гнівом — йде повстання!
Виходим важко, як титани,
І диво бачимо неждане:
Угорське крижане прокляття
В теплі і літнім сяйві тоне.

Прийшов же сатана нарешті —
Святий посланець пана бога,
Ми спали на весільнім ложі,
Нас не торкалася тривога,
Та ось немов заграли громи, —
І кров, що ниділа від стоми,
Під шкірою горить, палає —
У революцію мчимо ми.

ВИНАХІДНИК ВОГНЮ

Великі справи почались відтоді,
Коли були відважні і тверді,
Яких орлина смілість окриляла
У битві і в нечуваній біді.

Благословенна будь відвага перша
Людини — винахідника вогню,
Хто на гаряче полум'я не знане
Дививсь, як на святую свою платню.

Неначе бог, у стужу і завію
Він дань приймав за труд святий
ЩОМИТЬ.

У кожної відважної людини
І нині в жилах кров його струмить.

Не створений цей світ для слабодухих,
Кого вчорашнє держить за плече.
В пошані зараз кожен, хто відважний,
А кращий — то відважніший іще.

Хто хоче, щоб сьогоднішнє змінилось,
Повинен сміло вийти на борню,
Немов подібний богу — давній предок
Той винахідник доброго вогню.

ІЗ ЗБІРКИ «ХТО БАЧИВ МЕНЕ» (1914)

Я ЗНОВУ УГОРЦЕМ СЕБЕ НАЗОВУ

Тепер у вітчизні безрадісні дні,
Розпуста, зневіра, безправ'я кругом.
Народ огорнувся задушливим сном,
Панота комедії грає сумні.

Страшного безладдя епоха стара,
Позбав мене, боже, щоб був я у ній.
Я з небом обвінчаний, духом твердий—
Настане і наша весілля пора.

Бенкет нині в тих, що хвилину живуть.
Та скоро жадана година гряде:
В прекрасне майбутнє життя молоде
Лиш ми прокладемо Угорщині путь.

Везе мене поїзд крізь хащі й поля,
Тепер це вітчизна розлючених псів.
Ні одного з друзів я тут не лишив —
І труп свій забрать накажу звідціля.

Цей крик перетвориться в гнівні пісні.
В народі душа відгукнеться жива.
Хай розум і тіло моє спочива,
Аж поки не згинуть тут тіні страшні.

Я знову угорцем себе назову,
Коли тут мерзотникам прийде загин
І полум'ям грізним на тисячі гін
Угорська земля запала наяву.

ВОСТАННЄ В ПАРИЖІ

Париже мій, в неспокої — спочин,
О радосте, що більша за кохання,
Я дякую тобі за це вітання:
Мов кочовик, який уже постарів,
Готується до тризни, я востаннє
Твоїх торкнутись хочу тротуарів.

Париже, знов легка моя хода,
Рука тверда, у серці знову сила,
І гострий зір, і піднято вітрила,
І жде мене відважний корабель,
Готовий мчати до нового краю.

Париже, о, як добре пам'ятаю:
Візок легкий, дорога рівна, коні
Біжать, біжать. Заплющу очі — ніби
Несуть мене легкі мої гринджоли
В зимовий край, в чарівне біле поле,
В гаю твоїм допізна я блукаю,
І дивний чар веде мене по гаю,
Твої обійми ще не охололи,
І я до них вертаю; так, ніколи
Я вже не жив палкіше, ніж тоді,—

Блукаю, мов юнак осиротілий,
Між пагорбів, серед сумних лісів.
Але тепер позбувся я насланя —
Твою любов пізнавши, змолодів.
Ліси печальні, пагорби старі,
Ті, що до них тікав, нехай кепкують:
Я знову повертаюся до міста,
Я йду востаннє в місто над містами.
Тож усміхнись привітними вустами
Кочовику, Париже, усміхнись,
Мани і клич, даруй свої омани,
Про клятви нагадай, що дав колись
Твоєї ночі у любовнім шалі.

Востаннє в тишині благословляю
За те, що є, що існував для мене,
А потім серце одверну шалене —
Пребуде юним цей олтар старий.
Тож — уперед з хрестом повеселілим!
(Що, як не досягти тебе, Париж?)

ЗА ДИВОМ — ДИВО...

За дивом — диво... Нижче низку...
Отак і я писав цю книжку.

Собі? Чиємусь голосінню?
Либонь, ясному воскресінню!

Не злагоді, не битві й жертві,
А материній тітці мертвій.

Вона сказала в заповіті:
Сей світ — понад усе на світі!

Вмирала й не дійшла до тями:
Де глузд? Якими йде путями?

І хоч бариться думка чинна,
То не співець тому причина.

За дивом — диво в диво-лаві,
Не бачать навіть сивоглаві.

Ідуть, ідуть далечиною,
Дива прощаються зі мною.

ВЕСНА КРИВАВИХ ПАНОРАМ

І знов весна, і знов моє писання,
І знов моя душа додому прагне,
Ще не було її так тяжко бито,
В такій жалобі іскра ще не гасла,
Ще не була земля в такій печалі.
Моє письмо, душе моя, красуйся
Ішли веселе світло юним друзям,
Щоб їх серця піднести. Обіцяє
Нам сонце-листоноша юну весну.
Стара земля загублено кружляє,
Та кожен з нас обійми розкриває
Весні, весні! Любов безмежна наша!
Наш край маленький стогне

у страхіттях,
Він тільки в нас єдину втіху має:
Болять серця, та на обличчях —

радість.
Довкруг—лише проваль розкриті пащі,
А тут, у нас,— стара мерзенна п'ятьма.
Причин померти боягузам досить:
Безжальна смерть сади забуті косить,
І паничі жвакують їх захланно,
Вгодовані попи гендлюють богом,

Повітря мертве нам весна приносить.
Та будемо стояти непохитно
І в час години судної страшної
До перемоги, 'бо непереможні
Ви, молоді угорці, ви, герої!
Яке то щастя — стримати в двобої
Пекельні сили, вирвати свободу
Малій вітчизні в час, коли криваво
Народи-велетні, світи, століття, трони,
Легенди захиталися, шукати
Печального, малого краю мрії,
Як під шатром небесним полум'яним
Спалахують криваві панорами
І світові великому байдуже
До Гуннії загідженого стійла.
Тож, мої друзі юні, ми весною
Вчуваємо бентегу найсвятішу,
Ту невгамовну весняну бентегу.
Можливо, нас історія розтопче,—
Та спалимо усе гниле й старезне
У нашому великому багатті,
Хай все у нім зруйнується і щезне —
Нам байдуже,— бо гірше тут не буде!
Тож на угорську землю, юні друзі,
Наступимо,— планета наша плине,—
Поклянемося ж: землю нашу зрушим
І все, що є, одмінимо на краще,
А коли ні — хай все отут загине!

СПОМИН ПРО ОДНУ ЛІТНЮ НІЧ

Мабуть, ангелу в небі запраглося зла —
Він на землю сумну тривогу наслав.
Сто молодят — щонайменше — лють пойняла,
Сто зірок — щонайменше — проковтнула імла,
Сто вінків — щонайменше — стали наче зола,
Дивна,
Дивна ніч того літа була.
Стара пасіка наша спалахнула вогнем,
В стайні кінь найкращий ногу зламав.
Мрець ожив у моєму сні і прийшов до села,
Добрий пес наш Буркуш кудись пропав,
І наша служниця Марі, споконвіку німа,
Голосні і веселі пісні уночі завела:
Дивна,
Дивна ніч того літа була.
Забряжчали шаблі у нікчемних людців,
Люди справжні кудись позникали,
І маніжних розбійників рать грабувать
почала —
Дивна,
Дивна ніч того літа була.
Смертна, врешті, людина, відома то річ,
Борг любові не сплачений нею.

Та однак — думка дивна прийшла —
Все ж в колишнім і нинішнім світі
Ще потворним таким Місяць і не бував,
Не маліла настільки людина,
Як у ніч цю химерну була.

Дивна,

Дивна ніч того літа пливла.

І огида відвідала душу мою,

Разом з нею і радість єхидна зайшла,

Що одвіку гніздяться в людині —

В потаємних джерелах всіх предків моїх.

Почалося криваве, жахливе весілля,

Причвалала, хитаючись, думка сп'яніла,

Людства горда, смілива дитина,

Що паралічем скута іще не була.

Дивна,

Дивна ніч того літа була.

Я подумав, я думав отак сам собі:

Бог забутий якийсь взяв мене, далебі,

Оживив і на землю вмирати відніс,

Я живу досьогодні, як можу, на ній,

Залишаюсь таким, яким був, яким є,

З'амок бога, бува, пригадаю собі,

Ніч жахливу,

Що світ, мов потоп, залила.

Дивна,

Дивна ніч того літа була.

**ІЗ ЗБІРКИ «ПОПЕРЕДУ МЕРЦІВ»
(1918)**

ГОЛОС ЖАХУ

Скиглять сумні паровози, валують
собаки.

В ночі тривога зроста,
Бо зростають війська,
Прагнуть усі вони дичини,
А дичини нестає,
Зате вояків стало більше.

Чути вночі виття вирубаних лісів,
Оглушливо так верещать
Спогади на смітнику,
Сто гидотних слів ночі лящать,
Бо з голосом нині ніч,
І в жаху сто слів, сто віч.

Ох, все змішала ти наче:
Війська і звірів, посів і нашу недолю.
Дням нашої гідності і прямоти
Чи буде колись вороття?
Навідліг ударено світ.
Хтось шмагонув світ безжально.

Все окреме зливається ув одне,
І все ж — усе розпадається:
Звірі, солдати, пси, паровози...
У темряві ліс утопивсь,
Великі тривоги скрізь,
Чатують привиди скрізь.

НА ВЕЛИКОМУ БЕНКЕТІ

Вже землю сервіровано: жери,
 будь ласка!

Втішайся, світе,—
Вивільнилось з пекла — пекло на тебе.
І хоч не хоч, а з псом приبلудним
І з воронням бенкет вам спільний —
Готова єдність! Гости́на красна!

Вино криваве з черепів — не з чаш —
Вихили, світе, випий до дна,
Пий одчайдушно і відважно:
І — до кінця! Вже путь — одна:
По божевіллю, в зелено-кривавий міраж.

Вже безуму ти не соромсь!
На шмаття полотно, на шмаття!
Усьому, в чім не згине воля,
Клянёмось мрією й прокляттям:
Однак з нас шкіру чорт здере!
Побенкетуєм, і — вперед.

Коли бенкет — нехай бенкет!
Однак: чи жити, а чи скніти,

Однак: герой чи боягуз,
Хто зна на хвилю хоч якусь,
Чи гідний шани ти, чи вартий?!

Герольд — хоч чоботи й нечисті,—
Але йду я з веселою звісткою:
Одчиняйте ворота, гукайте все місто,
Розкошуйте, бо ось він — жаданий день,
І хто має хоча б світанок лишень —
Не вмира хай не втішившись... Чуйте!

Всього світу тканина розлізлася,
І на ниточці звис я, мов на струні,
В павутинні дзижчу один я...
Гей, чого вишукувати в давнині?
Землю сервіровано, смакуй, будь-ласка,
Розкошуй досхочу хоч до смерті в багні.

ПРОКЛЯТТЯ СУЧАСНОГО ПРОРОКА

Серед низьких нижчого нижчий,
Пробую серце, м'язи, настрій:
Де ж ти, пророка слово віще,
Шалене, сягаюче неба?
Чи вже й прокляття без потреби?

Так, ми врізалися у пекло.
Ніби на глум, на покару
Гніву, протесту одвік нам забракло?
Господні ангели чулі
Ще так не нищили минуле!

Ми вже не знаєм, що загубили,
Нас не вбива утрат скорбота.
Вчинки наші — сни занімлі,
І мрії наші — вчинки оспалі,
Ми нижче дідька того впали.

Звірям на сміх вже — будь чоловіком.
Ех, божа глина — людина.
Бач, і пророки — тільки заїки...
Ще в глибше пекло, в ніщо
безтривожне
Поринуть дай нам, славний боже.

ПЕРЕСТОРОГА ОХОРОНЦЯМ

Охоронці, пильнуйте на варті!
Зорі сіються в дивнім азарті,
Світлячки світять світло в садку,
Спомин літа лежить в сповитку,
Спомин літа лежить із Флоренції
Ув осінній смутній фосфоренції,
А спомин світанку — ще далі,
У гірляндами квітчанім залі,
Де ми танцювали, були і жили —
Не чутно звідти навіть бджоли,
Живі — поховані,
 мертві — поховані,
Серця усмішки ніжні, гріховні
Ще вас надяють, доброго слова не варті:
Охоронці, пильнуйте на варті!
Охоронці, пильнуйте на варті,
Життя прагне кипіти в азарті,
Не тому дало стільки гарного,
Щоб спіткнутись од наклепу марного
І себе на нікчемство збути.
Так печально людиною бути.
Герой і тварина — одне заклинання.

Зорі сіються зерном світання
Й не дозволять забути віру новітню,
Віру людини в Красу увіткану.
Хай вам на варті самотньо, ворожо:
Пильнуй, пильнуй, пильнуй, сторожо!

ПІД УДАРАМИ

Ми переможені були в двобої:
І слава нам не прикраша чоло
Поразки героїчної, святої.
Нам соромно тепер перед людьми —
Було нас мало, не встояли ми.

Але яка земля ця бунтівнича —
В очах палає непокора й гнів,
І висохли до твердості обличчя.
І чутно у могильній тишині —
Лунають знову бойові пісні.

І так було одвіку у вітчизні:
Народ угорський, зранений в бою,
Завжди удари гартували грізні —
І після кожної поразки знов
Іще завзятіш він у битву йшов.

Хай невеликий наш загін розбили,
Й повісили на шию нам пани
Страшний тягар, мов непосильні
брили,—

Тим швидше у трудящих гнів прорве,
Тим швидше буде тут життя нове.

ЗЕРНО ПІД СНІГОМ

Себе, розчавлене п'ятою,
Старою вірою скупало,
Зібрало з попелу і крові.
Докупи знову склало
І як живе лягло до ниви,
На поклик свідка з вчора мало ж
Цю контрибуцію сплатити,
Щоб тим, хто прийде рятувати
Мене із того світу,
Явити людям невмирущість.
І переможці і побиті,
Збайдуживши старі провини,
Почують з мороку хаосу,
Й до мене хай долине
Громоподібне заклинання.
Чекай же, людство героїчне,
Ще на Угорщині видющій,
Осяяній і доброчесній,
Гряде життя грядуще
І запанує лад навіки.

А нині під наметом снігу
Примерзло сиротина зерно
І вірить у покликання своє.
Як на весну поверне,
Моє почнеться проростання.

НОВА ПІСНЯ ЖНИВ

Хрести стоять на стерні,
На кладовищах хрести жахні,
Хрести на полях, на серцях,
Бовваніють на манівцях,
Розіп'ята тиша і далеч німа,
І тільки хазяїна хреста нема.

Хрести, хрести по усій землі,
Хрестаті вежі і кораблі,
Хрести на майні, хрести на мені,
На розпачі — хрест, хрест —
на самотині.
І звертання з небес, як молитва проста:
Я брався за це — заслужив я хреста.

ДВА КУРУЦИ РОЗМОВЛЯЮТЬ

«Куди, брате Балаже, вибрався ти?» —
«Нам краще, мій брате, нікуди не йти.
Давно віддали за недолю ми долю,
А що буде завтра — то справа не наша».

«Невже смерть ганебна чекає нас всіх?» —
«А це уже, брате, не наш буде гріх,
Старезні гріхи — це й старезні прокляття,
Новіші гріхи — це й новіші прокляття».

«Як терпить людина недолю таку?» —
«Та стерпить, як має натуру кріпку,—
Без неї бідак може дурно пропасти —
Несила й змагатись, несила й лякатись».

«Ох, смілим куруцам — та й вмерти
в ганьбі?» —

«Твій ворог живе у самому тобі».

«Тягни мене, брате, до божого трону,
Кричатиму й там я — до скону, до скону!

Нехай мої муки побачить сам бог,
Щоб знав, скільки в мене гіркот
і тривоги!» —

**«Як маєш такого ласкавого бога,—
Либонь, буде з нього і нам допомога.**

**Тим часом стоятимем як стоїмо,
Як добрі куруци жили, живемо.
Можливо, зласкавиться бог твій над нами,
Аби лиш не квапитись нам до нестями».**

ОСТАННІ КОРАБЛІ

Моя душа була просторим,
Бурхливим морем,
Тепер воно натовлене, сумне,
Лежить, як поле кам'яне.

Носила світові знамена
Вода шалена,
І рятувальний човен плавав там,
Тепер те море — мертвий хлам.

Воно затихло в безголоссі,
Проте ще досі
Два кораблі там ходять на вітрах:
Гидливість хвальковита й страх.

Та не тремчу я й не гидую,
Нащо ж існую?
Я кораблі останні затоплю,
Дам душу тайні без жалю.

Ах, тайна, доля, бог, начало —
Цього чимало,
Та хай покинуть всі мене в цей час,
Бо в того моря зір погас.

ПОПЕРЕДУ МЕРЦІВ

Тепер на Полі кожен програє,
І хмари крові плинуть над землею.
Та нині військо я знайшов своє,
Загін великий армії моєї,
Загін нещасних, вигнаних з життя.

О славні хлопці, вас я пізнаю,
Це знов порвали смерті ви обійми.
З яким бажанням шаблю я свою
Перед загоном вашим з піхов вийму.
І тільки зараз відшукав я вас.

Іще не мав я друзів у житті
Таких сміливих і твердих, як нині.
У них, немов шоломи золоті,
Над головами місячне проміння.
З могил підводять голови вони.

О скільки літ, мов Каїн той, живу
У самоті, без друзів я нужденно.
І ось тепер зненацька наяву
Мої товариші прийшли до мене,
Що радості лишилися навік.

О, як вони дивились в давні дні,
Коли усі зі мною йшли на Поле,
Вони братами стали знов мені,
Хоч назавжди пішли у смерті коло
Й очима мертвими сміються вже.

Ми всі життю належали колись,
Та в багатьох в бою серця згоріли,
Й життя хвилини швидко пронесли,
Тому і любим друзів ми могили,
Де привиди їх бродять уночі.

Який хороший світ оцей химер.
Як хороше мені в цю мить казкову.
У цьому таборі я вождь тепер,
Але у мене є бажання знову,
Щоб ми всміхались на життя звідсіль.

ТВОЇХ ОЧЕЙ Я НЕ ЗАБУДУ

Я тебе, зістарілий і кволий,
Поведу за руку поміж люду.
Ледве-ледве бачу щось навколо,
Та твоїх очей я не забуду.

Мов дикун, що пригорнув дикунку,
Згубою наляканий до краю,
Я в тобі шукаю порятунку,
І підходжу, й злякано чекаю.

Я тебе, зістарілий і кволий,
Поведу за руку поміж люду.
Ледве-ледве бачу щось навколо,
Та твоїх очей я не забуду.

Я не знаю, чи прийде розлука,
Скільки я з тобою ще побуду,
Але ось беру тебе за руку,
Бо твоїх очей я не забуду.

ГЛЯНЬ НА МОЇ ДОСТАТКИ, МИЛА

Глянь на мої достатки, мила,
На срібло сивини, що скроні вкрила,
І на моє житло, таке сумне,
Як Лазаря могила.

Ходив я гордо, не благально,
Пишався я угорцями печально,
За те, ой, діставалося мені
Багато зла, звичайно.

Яким був добрим я в любові!
Не вимислити й мудрому Єгові
Того, що я придумав, і дивись —
В гарячці я і в крові...

Прийшла ти в нелегку хвилину,
Коли здалось мені, що вже я гину;
Якби не ти, давно б мене людці
Поклали в домовину.

**Дивись ласкаво, наче ланя,
Бо ти прийшла, немов порятуння;
Якщо жадання ще на світі є,
Ти мрій моїх жадання.**

**Дивись на це життя правдиве,
На юної душі ясні пориви,
І хай для тебе темним буде знов
Моє волосся сиве.**

ІЗ ЗБІРКИ «ОСТАННІ КОРАБЛІ» (1923)

ВІЛЬНИЙ ТРАВЕНЬ

Нехай сьогодні кожен
Радіє, хто в кайданах.
Ще на землі угорській
Не вмерла воля, ні.
Бо не змогли скувати
Весну кати скажені,
А травень закликає
І будить нам серця.

А травень закликає
І пише грізний напис
Над гробом безтурботних
Магнатів і панів,
Що після смерті їхню
Могилу ненависну
Ніякий не захоче
Тюремщик стерегти.

Своїм промінням травень
Усе навколо будить
І стелить у майбутнє
Широкий, світлий шлях,
Куди уже не підуть,

Хоч як би не хотіли,
Із сотнями законів
Насильство і брехня.

Усім говорить травень —
І те, що він говорить,
Поліція не може
Заборонить йому.
Ростіть в садах дерева
І пагорби у гори,
І втілюйтесь ідеї
У справи і життя.

Юрба смілива й вільна
Розкованого травня,
Цілуйтесь і братайтесь
Під цвітом запашним.
Вас ждуть усі, хто вірить
У радісне майбутнє,
Звільняйте землю й вірте
У перемоги день.

Так, вірте в перемогу!
Але напоготові
Завжди тримайте міцно
Затиснутий кулак.
Ви, хто тюремний камінь
Не раз уже трощили,
Розбить епоху в силі
І голови знести.

Нехай сьогодні кожен
Радіє, хто в кайданах,
Ще на землі угорській
Не вмерла воля, ні.
Бо не змогли скувати
Весну кати скажені.
А травень закликає
І будить нам серця.

ПРИЙДУТЬ КРАЩІ ДНІ

Прийдуть незабаром кращі дні,
Раніш чи пізніш
(Щасливий, хто їх застане!),
Треми, вражий стане,
Припрєм до стіни лиходіїв скулених,
Наволоч днів минулих,
До стіни лиходіїв припрєм,
Коли доживем!

Запитаєм тихесенько, без суєти:
— О катове, кати,
Якої ви хочете смерті,—
кінець вашій грі,
О мечі, заржавілі й старі!
Ми все тоді, все посміємо —
Навіть запитати зуміємо,
Згадуючи літа навісні...
Прийдуть, прийдуть кращі дні!

Нехай тремтить вона, хай панство
шаленіє,
Все ж буде іншим наш угорський світ!

На горді чола покладемо наші муки!
І витворить підземне потрясіння
Блакитну вись або горби могил,
Та знайде в ньому вулиця спасіння.

В СЕРЦЯХ МОЛОДИХ Я ЖИВУ

Старі злочинці й брехуни жахні,
Моєї смерті вам не домогтись —
В серцях юнацьких вічно жить мені,
Бо я міцне коріння маю скрізь.

Лише тому залишитись дано
Господарем думок і почуття,
Хто в горі і з піснями заодно
По-справжньому прожив своє життя.

Усіх я буду покорять навкруг
Ціною трудних і болючих днів.
І захищають від брехні й наруг
Мене серця дівчат і юнаків.

У мене доля — квітнуть без кінця,
З безсмертям вряд — моє життя іде.
Воно святе, як пам'ятник творця,
Воно — цвітіння вічне й молоде.

ПРИМІТКИ

Я — ГОГА І МАГОГА СИН

Гог і Магог — біблійні образи. В розділах 38—39 Книги пророка Іезекіїля згадується про нашествя на Ізраїль князя Гога, якого бог знищив разом з його народом Магогом. Гог у свідомості людей середньовіччя уособлював вождя завойовників. Може, саме тому угорців, які з'явилися в Європі як завойовники, називали нащадками Магога. У Аноніма — стародавнього угорського літописця — народ Магога названо предком угорців. Образ Гога сприймався також як втілення бунту проти бога.

Вазул (або Васой, кінець X — початок XI ст.) — небіж угорського короля Іштвана I (Стефана Святого), який успадкував після смерті Іштвана престол. Вазул був прихильником стародавніх традицій і не хотів прийняти християнської віри. Король наказав виколоти йому очі і позбавити його слуху, щоб цей ослушник не міг стати володарем Угорщини.

Девен — місцевість у Словачії. В стародавні часи тут на високій горі над Дунаєм була збудована фортеця, яка успішно відбивала наступи численних завойовників (від турків у 1683 році — до наполеонівських військ у 1809).

Верецький (або Веречанський) шлях — прохід в Карпатах на висоті 841 м. Використовувався з давніх-давен і в мирних, і у військових цілях. За переказами, наприкінці IX століття тут пройшли угорські племена, які рушили на завоювання земель між Тисою і Дунаєм. Пустасер — за літописом Аноніма — містечко, яке обрали колись угорські завойовники на чолі з вождем Арпадом, щоб поділити між собою загарбані землі.

В часи Аді Пустасер перетворився на шовіністичний фетиш. У Аді він виступає як синонім гнітючої напівфеодальної державної влади.

БОРОТЬБА З ВЕЛЬМОЖЕЮ

Перебуваючи у Франції, Аді мав можливість спостерігати життя великої капіталістичної країни, порівнюючи його з дійсністю австро-угорської монархії. Він глибоко збагнув механізм буржуазного суспільства, чітко розумів принципи, за якими цей механізм діє. В статті «Грошові казуси» Аді торкнувся теми, що з часів Бальзака стала однією з найважливіших тем літератури критичного реалізму,— теми влади грошей у суспільстві власників. Він писав: «Гроші дзвенять, блискочуть, мчать, тріумфують. Гроші небагатьох щасливців, сильних. Інших... Тут, де шумлять життя, світло, золото, тривке лише те, що має грошову вартість... Родену треба було б виліпити статую «Гроші». Це була б страшна і потрясаюча фігура. Її треба було б поставити навпроти «Мислителя».

Вірш «Боротьба з Вельможею» — поетичне втілення цих думок, гротескно-сатиричний образ капітала. Цієї ж теми торкається Аді у віршах «Лазар перед палацом», «Палац Ротшільдів», «Ніч Будапешта» та інші.

УГОРСЬКИЙ ПАР

Програмний для Аді твір. Похмура картина зарослого бур'яном дикого пару — одна з найвідоміших метафор його поезії. Вона є образним втіленням політичного, економічного, культурного застою, характерного для життя поміщицько-капіталістичної Угорщини на початку ХХ століття. Аді боровся проти всього рутинного в суспільстві з пристрасстю публіциста й поета. Подібні за ідейним змістом метафори — болото («Видіння на болоті»), цвинтар («Цвинтар душ») — зустрічаємо і в інших поезіях Аді на ту ж тему. Символ «угорський пар» широко увійшов у вжиток в угорській літературі і мистецтві.

ЧЕРВОНА КОЛІСНИЦЯ НА МОРІ

Один з перших у творчості Аді вірш, в якому виникає мотив наближення «великих і святих» днів, червоних днів революційної боротьби.

НАВІЖЕНИЙ МАТЯШІВ ШКОЛЯР

Матяш Корвін (або Матяш Гуняді, 1443—1490) — король Угорщини з 1458 року. Великий прихильник і пропагандист ренесансної гуманістичної культури. Він і його друга дружина італійка Беатрікс запросили в Угорщину чимало італійських вчених і митців. Мовою літератури, школи, науки аж до кінця XVIII століття була в Угорщині не рідна мова, а латина, як і в більшості інших країн Європи.

ОЙ ЛЕТИЛА ПАВА...

Ой летіла пава, на темниці сіла — перший рядок вірша — слова угорської народної пісні, на мотив якої видатний угорський композитор Золтан Кодаї створив симфонічну поему. Пава з давніх часів уособлювала в фольклорі птаха-віщуна, символізувала безсмертя.

ПРАЩУР КАЯН

Каян — зловтішна, єхидна, глумлива істота (угорськ.). Слово це походить від біблійного імені Каїн.

ВІД ЕРУ ДО ОКЕАНУ

Ер — маленька річка, на берегах якої розташоване село Ерміндсент, де народився Аді. Красна — притока ріки Тиси, що часто, як і Дунай, згадується в угорській поезії. Аді ніжно любив своє рідне село, часто приїздив туди і неодноразово писав про річку Ер.

ПІСНЯ УГОРСЬКОГО ЯКОБІНЦЯ

Якобінець — тут слово «якобінець» є синонімом слова «революціонер».

Вавілон народів-слуг — так поет називає австро-угорську монархію.

Країна Арпада — тобто Угорщина. Арпад — один з напівлегендарних вождів давніх угорців, який разом з Аттілою привів їх у Європу.

ВІТЕЗ МІХАЙ ЧОКОНАЇ

Чоконаї Вітез Міхай (1773—1805) — найбільший угорський поет-лірик доби Просвітництва. Був послідовником французьких просвітителів, популяризував в Угорщині ідеї Вольтера й Руссо, виступав проти релігійного обскурантизму. Прожив важке й нужденне життя.

НАМ ПОТРІБНИЙ МОГАЧ

Могач — місцевість в Угорщині, неподалік від кордону з Югославією. 29 серпня 1526 року Могач став ареною кривавої битви угорського війська проти турецьких загарбників. Після жорстокого придушення селянської війни 1514 року Угорщина була знекровлена і не змогла чинити опір ворогу. В битві при Могачі угорці зазнали нищівної поразки. Могачська поразка призвела до втрати Угорщиною державної незалежності.

НА УЧТІ ДЬЕРДЯ ДОЖІ

Дожа Дьєрдь (бл. 1475—1514) — очолив революційну селянську війну 1514 року в Угорщині. Повстання кріпаків, до яких прилучилися й інші верстви трудящого населення, проти сваволі великих магнатів, поміщицької експлуатації охопило всю Угорщину. Повстанці билися мужньо, але не мали достатньої військової підготовки, зброї, харчів і зазнали поразки. Дожа та його соратники були жорстоко замордовані.

РАТНИЙ ШЛЯХ

Чаба — за стародавніми угорськими переказами, Чаба був одним з синів Аттіли. Після смерті батька він ворогував з братами, програв кілька битв, утік у Візантію, а потім у Скіфію. Три тисячі воїнів чекали на лузі Чігле його повернення. З того часу існує легенда, що королевич Чаба повернеться з новим військом по Ратному шляху, коли його народу загрожуватиме небезпека.

Гуннія — стародавня назва Угорської держави.

НА ЗЕМЛІ МАТЕ ЧАКА

Чак Мате (1260—1321) — всевладний магнат-землевласник, панував як справжній король, був типовим феодалом, що боровся за збереження феодальної анархії та роздрібненості країни. В поезії Аді «земля Мате Чака» — це країна експлуатації, безправ'я.

ОНУК ДЬЕРДЯ ДОЖІ

Один з найвідоміших творів Аді, його громадянське кредо. Поет проголошує свій нерозривний зв'язок з трудящим народом, вважає себе продовжувачем найкращих традицій героїчної революційної боротьби гноблених проти гнобителів.

ПАЛАЦ РОТШІЛЬДІВ

Ротшільди — відома родина банкірів-мільярдерів з величезними міжнародними зв'язками. Нащадки Ротшільдів і нині діють в економіці й політиці Франції, Англії та інших країн. До першої світової війни мали великий вплив в Австро-Угорщині.

КУМ ТАМАША ЕСЕ

Тамаш Есе (1666—1708) — один з ватажків куруців — повстанців проти політичного та економічного пригнічення угорського народу. Був кріпаком, зібрав загін повстанців-куруців, з яким подався до Польщі, щоб

запросити популярного в народі князя Ференца Ракоці II стати на чолі куруцького війська. Тамаш Есе загинув у бою за свободу і незалежність угорців.

Мункач (сучасне Мукачево) — в цьому місті на високому пагорбі до наших днів збереглася фортеця, яка відігравала велику роль в різні періоди історії. В XVII столітті місто входило до складу володінь родини князів Ракоці, з якої вийшов полководець — керівник куруців Ференц Ракоці II. Захисники фортеці куруци майже два роки успішно чинили опір австрійським імператорським військам.

Відень — виступає тут як символ австрійського поневолення Угорщини.

Варад — угорське місто, де була історична фортеця.

ПРОГУЛЯНКА НАВКОЛО МІСЦИНИ,
ДЕ БУЛА МОЯ КОЛИСКА

Міндсенте — дослівно «Всі святі». Назва рідного села Аді.

ПІСЛЯ ТРАВНЕВОЇ ЗЛИВИ

Бюкк — місцевість в Угорщині, частина гірського кряжу між долинами річок Шайо та Егер.

СПЛЯТЬ ЗЛИДНІ

Уйпешт — в часи Аді робітничий район Будапешта.

ДО БЕРЕЗНЕВОГО СОНЦЯ

Угорський березень — 15 березня 1848 року в Пешті почалась буржуазно-демократична революція. Молодь, яка вийшла на вулиці в цей день, очолював великий угорський поет-демократ Шандор Петефі. День 15 березня 1848 року став для угорського народу символом боротьби за соціальне та національне визволення.

Етелкез — за переказами, так називалася країна, де стародавні угорські племена жили до свого приходу в Європу.

ГАМІР БІЛЯ ПІДНІЖЖЯ МАЛОГО ЗАМКУ

Вірш спрямований проти угорських поетів-епігонів, які мавпували форму віршів Аді, наслідували деякі його образи, не розуміючи революційної суті його суспільно-політичної критики, створюючи вірші декадентського характеру.

Mea culpa, mea culpa — «Моя провина, моя провина» (лат.).

НОВИЙ ПРИВИД

Основний образ вірша прямо перегукується із все-світньовідомими словами початку «Маніфеста Комуністичної партії»: «Привид ходить по Європі, привид комунізму...»

БЛУКАННЯ КРАЇНОЮ

«...нема бунтівних кріпаків...» — Як і в багатьох інших віршах, поет згадує тут селянську війну під проводом Дьєрдя Дожі (1514), рух куруців у XVIII столітті, селянські рухи XIX століття.

ВЕСНА КРИВАВИХ ПАНОРАМ

В цьому творі поет з глибокою прозорливістю передчуває наближення грізних політичних подій, нової війни, що її готували імперіалістичні верхівки європейських країн. Він звертається до молоді, на яку покладає надії у справі перетворення світу. В молоді він вбачає нову силу, яка зможе скинути з себе тягар старих передсудів, войовничої ворожнечі до інших народів.

СПОМИН ПРО ОДНУ ЛІТНЮ НІЧ

На початку імперіалістичної війни шовіністичний чад запаморочив голови не одному з угорських літераторів. Ендре Аді з першого дня війни виступив з палким і гнівним запереченням кривавої бойні,— в цьому з великою силою проявилася послідовність поета — гуманіста

і демократа, глибина його революційних переконань. В роки війни хворий поет жив неподалік від румунського кордону у замку Чуча, з вікон якого він бачив ешелони з солдатами, які від'їжджали на фронт.

З глибоким болем думав Аді про незчисленні страждання, що їх війна несе людству, про горе і жах, які охопили землю. Ці настрої поета відбилися також у творах, написаних пізніше: «Голос жаху», «На великому бенкеті», «Прокляття сучасного пророка» та багатьох інших. По праву цикл своїх творів, спрямованих проти війни, Аді назвав «Людина серед нелюдськості». І в найважчі часи поет не втрачав мужності, закликав берегти ідеали гуманізму, чинити опір насильству («Пересторога охоронцям»), вірив, що зерна майбутнього не загинуть у воєнній заметілі, що прийде жадана революція і нове прекрасне життя («Зерно під снігом»).

ДВА КУРУЦИ РОЗМОВЛЯЮТЬ

Куруцями — тобто хрестоносцями, в Угорщині називали учасників селянської війни 1514 року, напередодні якої угорський єпископ Бакоц, прагнучи відволікти трудящих від соціальної боротьби, закликав населення країни до хрестового походу у Святу землю. Проте, зібравшись під прапори хрестового походу, кріпаки, селяни, міська біднота відчули свою згуртованість і силу, почали боротьбу проти угорських феодалів. Куруцями називали себе і учасники антигабсбурзького та антифеодального руху XVIII століття під керівництвом Ференца Ракоці II. В угорському фольклорі збереглося багато куруцьких пісень. З традиціями куруцького фольклору пов'язані і численні твори Аді про куруців.

ТВОЇХ ОЧЕЙ Я НЕ ЗАБУДУ

В останні роки життя поета найближчим другом його була Берта Бонча, яка навесні 1915 року стала дружиною Аді. Їй присвячені вірші «Твоїх очей я не забуду», «Глянь на мої достатки, мила...».

З М І С Т

Життя і творчість Ендре Аді. Кіра Шахова 3

П О Е З І І

ІЗ ЗБІРКИ «НОВІ ВІРШІ» (1906)

Я — Гога і Магога син. Переклав Дмитро Павличко	29
Співець Гортобаді. Переклав Кость Дрок	30
Прощання з пані Удачею. Переклав Віталій Коротич	31
Душі на аркані. Переклав Петро Іванов	32
Жертва Христів. Переклав Микола Бажан	33
Угорський пар. Переклав Кость Дрок	34
Цвинтар душ. Переклала Світлана Жолоб	36
Вечір в Буа. Переклав Микола Бажан	37
Зітхання на світанку. Переклав Володимир Коломієць	38
Видіння на болоті. Переклав Іван Драч	40
Розлучені серця. Переклав Мойсей Фішбейн	43
Боротьба з Вельможею. Переклав Дмитро Павличко	44
Не треба, щоб ви мене бачили. Переклала Світлана Жолоб	47
Гра рук. Переклав Володимир Коломієць	48
Червона колісниця на морі. Переклав Іван Драч	50
На нових хвилях. Переклав Петро Іванов	51

ІЗ ЗБІРКИ «КРОВ І ЗОЛОТО» (1907)

Мати і я. Переклав Микола Бажан	52
Була в Парижі осінь. Переклав Кость Дрок	54

Пожилець готелів. Переклав Володимир Коломієць	55
Чорний рояль. Переклав Юрій Шкробинець	56
Навіжений Матяшів школяр.	
Переклала Кіра Шахова	57
Чаплі під Олімпом. Переклав Іван Мегела	58
Ой летіла пава. Переклав Дмитро Павличко	60
Ми не встигаємо ніколи.	
Переклав Юрій Шкробинець	62
Лазар біля палацу. (Уривок). Переклав Кость Дрок	63
Попереду доброго князя Тиші.	
Переклав Володимир Коломієць	66
Мій пращур Каян. Переклав Дмитро Павличко	67
Кров і золото. Переклав Юрій Шкробинець	71
Човен на мертвому морі.	
Переклав Мойсей Фішбейн	72
Ти була моєю дочкою. Переклав Мойсей Фішбейн	74
Віддай мені очі твої.	
Переклала Світлана Йовенко	76
На балу з Ледою. Переклав Віталій Коротич	77
Мені уже до тебе не прийти.	
Переклала Світлана Йовенко	78
Леда у саду. Переклав Петро Осадчук	79
Заклик святого червня. Переклав Петро Осадчук	80
Цілуй мої очі. Переклала Світлана Йовенко	81
Від Еру до океану. Переклав Дмитро Павличко	82
Назустріч Завтра. Переклав Кость Дрок	83

ІЗ ЗБІРКИ «НА КОЛІСНИЦІ ІЛЛІ-ПРОРОКА» (1908)

Шмагай мене, господи! Переклав Іван Драч	84
Сурма господня. Переклав Іван Мегела	85
Пісня угорського яacobінця.	
Переклав Дмитро Павличко	87
Вітез Міхай Чоконаї. Переклав Петро Осадчук	89
Зимова Угорщина. Переклав Кость Дрок	91
Нам потрібний Могач. Переклав Юрій Шкробинець	92
Твоє тепло. Переклав Юрій Сердюк	93

На учті Дьєрдя Дожі. Переклав Микола Бажан	94
Ніхто не прийде. Переклав Віталій Коротич	95
Червоне сонце. Переклав Кость Дрок	96
Пісня вулиці. Переклав Кость Дрок	98
На вустах Леди. Переклала Світлана Йовенко	99
Цілунок з заплющеними очима. Переклала Світлана Йовенко	100
Ратний шлях. Переклав Іван Мегела	101
На землі Мате Чака. Переклав Кость Дрок	104
На графському току. Переклав Кость Дрок	105
Червона зоря. Переклав Кость Дрок	107
Онук Дьєрдя Дожі. Переклав Мойсей Фішбейн	108
Коли я чую поцілунок. Переклав Петро Осадчук	109
Кого я цілую. Переклав Петро Осадчук	110
Після травневої зливи. Переклав Юрій Шкробинець	111
В лісі Фонтенебло. Переклала Кіра Шахова	113
Літо-селянин. Переклав Кость Дрок	114
Коні смерті. Переклав Юрій Шкробинець	116
У весняній бурі. Переклав Юрій Сердюк	117
Мій гріх. Переклав Юрій Сердюк	118
Геркулес мимоволі. Переклав Віталій Коротич	119
Я залишусь молодим. Переклав Юрій Сердюк	121
Палац Ротшільдів. Переклав Кость Дрок	123
Мій заповіт. Переклав Віталій Коротич	125

ІЗ ЗБІРКИ «Я ХОТІВ БИ,
ЩОБ МЕНЕ ЛЮБИЛИ» (1909)

Я хотів би, щоб мене любили.

Переклав Юрій Шкробинець	127
Корабель в тумані. Переклав Юрій Сердюк	128
Підкиданий камінь. Переклав Дмитро Павличко	129
Кум Тамаша Есе. Переклала Кіра Шахова	130
Прогулянка навкруг місцини, де була моя колиска. Переклав Микола Бажан	132
Старий слуга. Переклав Іван Мегела	134

Ніч Будапешта. Переклав Кость Дрок	135
Смерть поета Катулла. Переклав Іван Драч	137
Карлючки моря. Переклав Володимир Коломієць	138
Смерть веселки. Переклав Іван Мегела	139
Като на месі. Переклав Кость Дрок	141
Сплять злидні. Переклав Валерій Гужва	142
Вірші пролетарського хлопчика. Переклав Кость Дрок	144
Піт людський, благословенний будь! Переклав Кость Дрок	146
Стара Кун. Переклав Кость Дрок	147
Тиша. Переклав Кость Дрок	149
Село в тумані. Переклав Кость Дрок	150
На гарячому пагорбі квітів. Переклала Світлана Жолоб	151
Дай, боже, всім. Переклав Микола Бажан	152
Нічний шлях возу. Переклав Микола Бажан	154

ІЗ ЗБІРКИ «ПОЕЗІЇ ВСІХ ТАЇНСТВ» (1910)

Не віддам. Переклала Світлана Жолоб	155
Тиха, минуча печаль. Переклав Микола Бажан	156
Яке б погане не було життя. Переклав Мойсей Фішбейн	157
Сум, що не прийшов. Переклав Мойсей Фішбейн	158
Сич із казки страшної. Переклала Кіра Шахова	159
До березневого сонця. Переклав Кость Дрок	160
Жити, докіль живеться. Переклав Микола Бажан	162
Продається корабель. Переклала Світлана Йовенко	163
Рік химер. Переклав Валерій Гужва	165

ІЗ ЗБІРКИ «ЖИТТЯ, ЩО ВІДХОДИТЬ» (1912)

Далекі вози. Переклав Володимир Коломієць	167
Гамір біля підніжжя мого замку. Переклав Володимир Коломієць	169
Вогняний березень. Переклав Кость Дрок	171
Новий привид. Переклав Кость Дрок	173

Мати й доня. Переклав Кость Дрок	176
Хлопцям урок з історії. Переклав Юрій Шкробинець	177
Угорським вчителям. Переклав Кость Дрок	179
Вічне дитинство. Переклав Віталій Коротич	181
Спасибі, спасибі, спасибі... Переклала Світлана Йовенко	182

ІЗ ЗБІРКИ «НАШЕ КОХАННЯ» (1913)

Вимагати, протестувати. Переклав Микола Бажан	183
Любов до самого себе. Переклав Дмитро Павличко	184
Гарний лист на прощання. Переклав Дмитро Павличко	186
Кінь питає. Переклав Петро Осадчук	189
Щасливі, що сьогодні ми живем. Переклав Кость Дрок	190
Пісня перед жнивими. Переклав Кость Дрок	191
Ми сміятимемось останніми. Переклав Петро Осадчук	192
Блукання країною. Переклав Валерій Гужва	193
Мчимо в революцію. Переклав Дмитро Павличко	195
Винахідник вогню. Переклав Кость Дрок	198

ІЗ ЗБІРКИ «ХТО БАЧИВ МЕНЕ» (1914)

Я знову угорцем себе назову. Переклав Кость Дрок	199
Востаннє в Парижі. Переклав Мойсей Фішбейн	201
За дивом — диво... Переклав Юрій Шкробинець	203
Весна кривавих панорам. Переклав Мойсей Фішбейн	204
Спомин про одну літню ніч. Переклав Валерій Гужва	206

ІЗ ЗБІРКИ «ПОПЕРЕДУ МЕРЦІВ» (1918)

Голос жаху. Переклав Валерій Гужва	208
На великому бенкеті. Переклав Володимир Коломієць	210
Прокляття сучасного пророка. Переклав Володимир Коломієць	212
Пересторога охоронцям. Переклав Іван Драч	213
Під ударами. Переклав Кость Дрок	215
Зерно під снігом. Переклав Іван Мегела	216
Нова пісня жнив. Переклав Іван Драч	218
Два куруци розмовляють. Переклав Микола Бажан	219
Останні кораблі. Переклав Дмитро Павличко	221
Попереду мерців. Переклав Кость Дрок	222
Твоїх очей я не забуду. Переклав Микола Бажан	224
Глянь на мої достатки, мила. Переклав Дмитро Павличко	225

ІЗ ЗБІРКИ «ОСТАННІ КОРАБЛІ» (1923)

Вільний травень. Переклав Кость Дрок	227
Прийдуть кращі дні. Переклав Іван Драч	230
Перед землетрусом. Переклав Іван Мегела	231
В серцях молодих я живу. Переклав Кость Дрок	233
Примітки.	234

ЭНДРЕ АДИ
ИЗБРАННЫЕ СТИХОТВОРЕНИЯ
Перевод с венгерского

Составление,
вступительная статья и примечания
Шаховой Киры Александровны
(На украинском языке)

Видавництво «Дніпро»,
Київ, Володимирська, 42.

Редактор С. А. Йовенко
Художник Б. Й. Бродський
Художній редактор В. В. Машков
Технічний редактор О. Г. Тализіна
Коректор Т. В. Грузинська

ІБ № 414

Виготовлено на Київській
книжковій фабриці «Жовтень»
республіканського виробничого об'єднання
«Поліграфкнига»
Київ, Артема, 23а.

Здано на виробництво 2.VI 1977 р.
Підписано до друку 9.IX 1977 р.
Папір № 1. Формат 60×90^{1/32}.
Фізичн. друк. арк. 7,75. Умовн. друк. арк. 7,75+5 вкл.
Обліково-видавн. арк. 6,612.
Ціна 80 коп. Замовл. 1457. Тираж 3000.

1800